

Research Paper

A Sociological Study of The Impact of Organizational Transparency and Feeling of Economic Security on Institutional Trust (Case Study: 18-65 Years-Old Citizens in Shushtar City)

Saeed Rahimi¹ , Ali Boudaghi^{*2} , Ali Arabi³

¹ M.A in Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, sr142@yahoo.com

² Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, a.boudaghi@scu.ac.ir

³ Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran, a.arabi@scu.ac.ir

[10.22080/ssi.2025.30343.2341](https://doi.org/10.22080/ssi.2025.30343.2341)**Received:**

October 24, 2025

Accepted:

December 24, 2025

Available online:

August 26, 2026

Keywords:Accountability,
Economic Security,
Institutional Trust,
Organizational
Transparency, Shushtar
City

Abstract

Objectives: Institutional trust, a core component of social capital, has shown a worrying decline in Iran in recent decades. This study investigated the effects of perceived economic security and organizational transparency on institutional trust in the local context of Shushtar, simultaneously evaluating the joint role of these institutional factors in explaining citizens' trust and informing public policy. **Methods:** A cross-sectional survey was conducted among all residents aged 18–65 in Shushtar (population frame = 122,566 based on the 2016 census). The sample size was set at 383 using Cochran's formula, and participants were selected through stratified random sampling proportional to strata size. Data were collected using Rawlins' (2008) organizational transparency questionnaire and two researcher-developed instruments for perceived economic security and institutional trust. Content validity was confirmed by expert review, and overall reliability of the scales was acceptable. Responses were recorded on five-point Likert scales and analyzed in SPSS using Pearson correlations and multiple regression. **Results:** Mean levels of institutional trust, economic security, and organizational transparency were below their theoretical midpoints. Institutional trust was positively and significantly associated with economic security ($r = 0.553$) and with organizational transparency ($r = 0.422$). The regression model explained about 54% of the variance in institutional trust, with accountability emerging as the most influential dimension of transparency. **Conclusion:** Rebuilding institutional trust requires a dual track: reducing livelihood uncertainty and improving citizens' economic security, while strengthening transparency through accountability, systematic performance reporting, and accessible information in public institutions. Pursuing these tracks concurrently can provide a foundation for enhancing social capital and civic cooperation.

*Corresponding Author: Ali Boudaghi

Address: Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Email: a.boudaghi@scu.ac.ir

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

2538-3612 © The Author(s)

Published by University of Mazandaran

Extended Abstract

1. Introduction

Social trust, specifically institutional trust, serves as a fundamental pillar for democratic engagement, economic development, and the sustainability of social order. Theoretical literature defines institutional trust as an attitude shaped by the structural arrangements and the actual performance of public entities (Bachman & Inkpen, 2011). While high levels of institutional trust foster civic participation and efficient governance, its erosion can lead to severe social fragmentation. In recent decades, Iran has experienced a sharp decline in public trust toward formal institutions. Evidence from four major national surveys conducted between 2000 and 2023 demonstrates a steady decline in public trust, with the latest wave showing that public trust in government institutions has reached its lowest level on record (Iranian Survey of Attitudes and Values, 2023).

This crisis is particularly evident in Khuzestan Province and the city of Shushtar. Recent national attitude surveys show that public confidence in local and national institutions in this region falls below the national average. Shushtar faces compounded socioeconomic challenges, including a 20 percent unemployment rate and the expansion of marginalized settlements housing over 5,500 residents living under severe economic strain. Such conditions provide a critical context for examining the root causes of institutional distrust.

Theoretical frameworks suggest that institutional trust is directly tied to the quality of governance, specifically through outcomes and processes. Economic security acts as a crucial output, reflecting

an institution's capacity to shield citizens from financial vulnerability (Spadaro et al., 2020). Concurrently, organizational transparency ensures healthy governance processes by minimizing information asymmetry, reducing ambiguity, and fostering accountability.

Despite the importance of these factors, there is a notable research gap regarding their combined impact on institutional trust within transitional local contexts. Most previous domestic studies have either focused purely on macroeconomic variables or isolated transparency without considering the subjective experience of economic insecurity. To address this gap, the present study investigated the concurrent impact of perceived economic security and organizational transparency on the institutional trust of citizens aged 18 to 65 in Shushtar County.

2. Methods

The present study is classified as applied research and utilizes a descriptive-survey method. The primary data collection instrument was a closed-ended questionnaire. The questionnaire comprised two main sections: sociodemographic variables and the study's principal variables (organizational transparency, economic security, and institutional trust). The statistical population consisted of all citizens aged 18–65 residing in Shushtar County (122,566 individuals according to the 2016 census). Using Cochran's sampling formula, the required sample size was estimated to be 383 individuals. To ensure a representative sample, a stratified random sampling method with proportional allocation was employed based on gender and age groups, resulting in a sample of 197 men and 186 women. The face and content

validity of the instrument were confirmed by a panel of experts, and its reliability was established through a pilot study of 40 individuals using Cronbach's alpha. Data analysis was performed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS-27), utilizing descriptive statistics, Pearson correlation coefficient, and multiple linear regression to test the hypotheses.

3. Results

The mean age of the respondents was 35.37 years, and slightly more than half (51.4 percent) were male. Furthermore, the majority of the respondents (62.1 percent) were married, and the largest proportion of respondents had a bachelor's degree (39.7 percent). Regarding employment status, 26.6 percent were employed in the public sector, while a notable 21.7 percent were unemployed. Descriptive analysis of the primary variables revealed that the overall status of institutional trust among Shushtar citizens was unfavorable, with a total mean (66.76) falling below the theoretical median. Similarly, the mean score for organizational transparency (48.28) indicated a low level of transparency, characterized specifically by below-average scores in accountability, fundamental information, and participation, juxtaposed with an above-average level of perceived secrecy. Moreover, the respondents reported a low subjective sense of economic security, with a mean score (23.24) falling below the median threshold. Pearson correlation tests demonstrated significant direct relationships between the independent variables and the dependent variable. Specifically, the sense of economic security ($r = 0.553$) and overall organizational transparency ($r = 0.422$) exhibited strong, positive correlations with institutional trust. The results of the

stepwise multiple regression analysis model indicated that the variables entered into the model collectively explained 54.9 percent of the variance in the level of institutional trust. The strongest predictors of institutional trust, based on the standardized beta coefficients, were, respectively, organizational accountability (Beta = 0.492), the sense of economic security (Beta = 0.356), secrecy (Beta = 0.144), and fundamental information (Beta = 0.119). The participation dimension was excluded from the final regression model due to a lack of statistical significance.

4. Conclusion

The significant impact of socio-economic variables (sense of economic security) alongside structural-administrative variables (organizational transparency), collectively explaining roughly 54 percent of the variance in institutional trust, indicates that the erosion of trust in Shushtar is fundamentally driven by citizens' lived experience with institutional performance rather than individual psychological or cultural traits. Within this framework, economic security serves as a primary reflector of institutional "outputs," confirming that public confidence relies heavily on the state's capacity to shield citizens from financial risk and maintain livelihood predictability (Rothstein & Stolle, 2008; Ivanov, 2023). Concurrently, organizational transparency represents the health of governance "processes" (Sztompka, 1998). Crucially, the statistical dominance of organizational accountability (Beta= 0.492) over mere information disclosure highlights that institutional trust is forged through active institutional responsiveness, duty fulfillment, and procedural justice (Offe, 1999; Grimmelikhuijsen, 2014). Does this suggest that passive information sharing

alone is insufficient to rebuild public confidence unless accompanied by enforceable mechanisms of institutional accountability? This remains a vital question for future research. Under the current socio-economic pressures in transitional local contexts like Shushtar, public orientation toward state entities has shifted toward heightened scrutiny of both governance efficiency and administrative integrity. Rebuilding social capital and restoring institutional trust therefore necessitate a dual policy approach. On the one hand, local policymakers must implement economic stabilization measures—such as supporting sustainable employment, empowering micro-enterprises, and ensuring transparent distribution of social welfare—enhance citizens' objective and subjective financial security. On the other hand, public entities must execute structural administrative reforms by establishing transparent performance evaluations, accessible e-governance complaint systems, and regular public reporting. Ultimately, institutional trust can only be sustained when citizens experience both tangible economic security and transparent, accountable administrative practices in their daily interactions with governance structures.

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

This paper is extracted from the master's thesis of Saeid Rahimi, conducted at the Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz. Saeid Rahimi was responsible for the study design, data collection, data analysis, and preparation of the initial draft of the manuscript. Dr. Ali Boudaghi, as the principal supervisor, contributed to the study design, scientific supervision, interpretation of the findings, critical revision of the manuscript, and final approval of the version to be published. He also serves as the corresponding author. Dr. Ali Arabi, as the academic advisor, contributed to the development of the theoretical framework, provided scientific consultation, and participated in the critical revision of the manuscript.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors gratefully acknowledge all individuals who participated in this study and contributed to its successful completion by completing the research questionnaire.

علمی پژوهشی

مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر شفافیت سازمانی و احساس امنیت اقتصادی بر اعتماد نهادی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال شهرستان شوشتر)

سعید رحیمی^۱، علی بوداقي^{۲*}، علی عربی^۳

^۱ کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران، sr142@yahoo.com
^۲ استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران، a.boudaghi@scu.ac.ir
^۳ استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران، a.arabi@scu.ac.ir

 [10.22080/ssi.2025.30343.2341](https://doi.org/10.22080/ssi.2025.30343.2341)

چکیده

اهداف: اعتماد نهادی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی سرمایه اجتماعی، در دهه‌های اخیر در ایران با روند کاهشی نگران‌کننده‌ای مواجه بوده است. این پژوهش با هدف سنجش اثر احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی بر اعتماد نهادی در بافت محلی شوشتر انجام شد تا هم‌زمان نقش این دو سازه نهادی را در تبیین سطح اعتماد شهروندان ارزیابی کند و برای سیاست‌گذاری عمومی شواهد تجربی فراهم آورد. **روش مطالعه:** این پژوهش با روش پیمایش مقطعی در میان کلیه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال شهرستان شوشتر انجام شد که براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ معادل ۱۲۲۵۶۶ نفر برآورد شد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر تعیین و نمونه‌ها به روش تصادفی طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. داده‌ها به‌وسیله پرسش‌نامه استاندارد شفافیت سازمانی روالینز (۲۰۰۸) و دو پرسش‌نامه محقق‌ساخته احساس امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی گردآوری و با بهره‌گیری از نرم‌افزار اسپس‌اس و آزمون‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره تحلیل شد. **یافته‌ها:** میانگین اعتماد نهادی، احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی پایین‌تر از حد متوسط نظری بود. بین احساس امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی رابطه مثبت و معنادار مشاهده شد ($r=0/553$) و بین شفافیت سازمانی و اعتماد نهادی نیز همین الگو برقرار بود ($r=0/442$). مدل رگرسیونی نشان داد متغیرهای مستقل در مجموع حدود ۵۴ درصد واریانس اعتماد نهادی را تبیین می‌کنند و در میان ابعاد شفافیت، «پاسخ‌گویی» بیشترین اثر را دارد. **نتیجه‌گیری:** بازسازی اعتماد نهادی مستلزم رویکردی دوجبهی است؛ از یک‌سو کاهش نااطمینانی معیشتی و ارتقاء امنیت اقتصادی شهروندان و از سوی دیگر تقویت شفافیت از طریق پاسخ‌گویی، گزارش‌دهی نظام‌مند عملکرد و دسترسی‌پذیری اطلاعات در نهادهای عمومی. اجرای هم‌زمان این مسیرها می‌تواند بستر ارتقاء سرمایه اجتماعی و همراهی مدنی را فراهم کند.

تاریخ دریافت:

۰۲ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۰۳ دی ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۰۴ شهریور ۱۴۰۵

کلیدواژه‌ها:

اعتماد نهادی، امنیت اقتصادی، پاسخ‌گویی، شفافیت سازمانی، شهرستان شوشتر

* نویسنده مسئول: علی بوداقي

آدرس: گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
ایمیل: a.boudaghi@scu.ac.ir

این مقاله با دسترسی آزاد تحت مجوز بین‌المللی کربیتو کامنز از نوع نسبت‌دادن-غیرتجاری-بدون انتساق ۴/۰ است.

ناشر: دانشگاه مازندران نویسنده(گان) © ۲۵۳۸-۳۶۱۲

۱ مقدمه و بیان مسأله

اعتماد اجتماعی یا اعتماد تعمیم‌یافته به باور کلی فرد نسبت به اینکه «بیشتر مردم قابل اعتماد هستند» اشاره دارد؛ یعنی نوعی نگرش مثبت و فراشخصی به «دیگران در مقام کلی» و نه صرفاً آشنایان نزدیک (Yamagishi & Yamagishi, 1994; Uslaner, 2002). مطالعات تجربی نشان داده‌اند که سطح بالاتر اعتماد اجتماعی با مشارکت مدنی بیشتر، مدارای اجتماعی، تمایل به کمک به دیگران، عملکرد بهتر حکومت و سطوح پایین‌تر فساد و نابرابری پیوند دارد (Uslaner, 2002; You, 2005: 3). از این رو، اعتماد اجتماعی یکی از مؤلفه‌های کلیدی سرمایه اجتماعی و شرطی اساسی برای حل مسائل کنش جمعی، کارآمدی نهادهای رسمی و پایداری نظم اجتماعی در جوامع معاصر محسوب می‌شود (Putnam et al., 1993; Fukuyama, 1995).

اعتماد اجتماعی یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تقویت‌کننده دموکراسی و مشارکت مدنی است که در دو سطح فردی و اجتماعی آثار مثبت فراوانی به دنبال دارد. در سطح فردی، وجود اعتماد اجتماعی زمینه‌ساز مشارکت فعالانه‌تر در امور عام‌المنفعه و فعالیت‌های داوطلبانه شده و منجر به افزایش تمایل به پرداخت مالیات و مشارکت در تأمین کالاهای عمومی می‌شود (Sønderskov, 2011a; Uslaner, 2002b). در سطح کلان نیز اعتماد اجتماعی نقش مهمی در رشد اقتصادی، توسعه نهادهای دموکراتیک و کاهش فساد ایفا می‌کند (Knack & Keefer, 1997). اعتماد اجتماعی نه تنها به افزایش رضایت از زندگی کمک می‌کند، بلکه به دلیل کاهش هزینه‌های مبادلاتی، منجر به تقویت تعاملات اقتصادی و در نهایت رشد اقتصادی می‌شود (Newton, 2004: 16). از سوی دیگر، وجود اعتماد اجتماعی به اجرای مؤثر سیاست‌ها، تقویت حاکمیت قانون، توسعه منابع انسانی، افزایش نوآوری و جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیز کمک می‌کند (Kwon, 2019: 35-39).

در ایران، مطالعات ملی انجام‌شده در بازه زمانی بیش از دو دهه اخیر، نشان‌دهنده روند نگران‌کننده کاهش اعتماد نهادی در میان شهروندان است. در چهار موج اصلی پیمایش اعتماد نهادی (۱۳۷۹، ۱۳۸۲، ۱۳۹۴ و ۱۴۰۲)، دو موج اول بیانگر سطوح نسبتاً قابل قبولی از اعتماد به نهادهای رسمی بودند. موج سوم نیز با توجه به تحولات سیاسی و اجتماعی کشور، افزایش نسبی این اعتماد را نشان داد. اما در موج چهارم، میزان اعتماد به نهادهای حکومتی به پایین‌ترین سطح خود رسیده، اعتماد به نهادهای حکومتی در سال ۱۴۰۲ به‌طور محسوسی کاهش یافته و در برخی نهادها میزان بی‌اعتمادی از اعتماد بیشتر شده است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸؛ کاظمی و گودرزی، ۱۴۰۱؛ نوآوران، ۱۴۰۳). کاهش چشم‌گیر اعتماد نهادی می‌تواند پیامدهایی همچون کاهش همکاری مردم با نهادها، افت مشارکت مدنی و ناکارآمدی سیاست‌های عمومی را در پی داشته باشد (رئیسی، ۱۴۰۱).

در ادبیات نظری، اعتماد نهادی به‌عنوان نوعی از اعتماد تعریف می‌شود که در بستر ساختارها و ترتیبات اجتماعی شکل می‌گیرد و تحت تأثیر ویژگی‌ها و عملکرد نهادهای عمومی است. نهادها از طریق رویه‌ها، استانداردها و محدودیت‌های شناختی، زمینه‌ساز اعتماد در تعاملات اجتماعی می‌شوند (Bachman & Inkpen, 2011: 283). اعتماد نهادی همچنین از نشانه‌های سلامت و کارآمدی یک جامعه و تقویت آن با بهبود کیفیت زندگی، رضایت عمومی و رفاه اجتماعی همراه است (McKinley et al., 2023: 2; Majeed & Samreen, 2021: 161). در مقابل، فرسایش اعتماد نهادی می‌تواند منجر به کاهش انسجام اجتماعی و مشارکت مدنی شود (Habibov et al., 2022: 405-406).

مسأله اصلی پژوهش حاضر، واکاوی علل این فرسایش اعتماد با تمرکز بر دو سازه کلیدی «احساس امنیت اقتصادی» و «شفافیت سازمانی» است. منطق نظری حاکم بر این انتخاب آن است

است که ازجمله مهم‌ترین آن نرخ بیکاری است که در این شهرستان حدود ۲۰ درصد گزارش شده است (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۸۸). این وضعیت به تشدید فقر و نابرابری اقتصادی در منطقه انجامیده است. گزارش‌ها همچنین از شکل‌گیری مناطق حاشیه‌نشین با جمعیتی بالغ بر ۵۵۰۰ نفر حکایت دارند که ساکنان آن‌ها با کمبود شدید خدمات اولیه، بیکاری گسترده و مشکلات حاد معیشتی مواجه‌اند (خبرگزاری پارسینه، ۱۳۹۶). مجموع این مسائل، فضای اجتماعی شوشتر را با کاهش اعتماد نهادی و احساس امنیت اقتصادی مواجه ساخته و ضرورت توجه پژوهشی و سیاست‌گذاری دقیق به این وضعیت را نمایان می‌کند.

بر اساس این، علی‌رغم پژوهش‌های صورت‌گرفته، تاکنون در شهرستان شوشتر مطالعه‌ای جامع در خصوص رابطه بین احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی با اعتماد نهادی انجام نشده است. به بیان دقیق‌تر، خلأ پژوهشی موجود در ادبیات داخلی، غفلت از بررسی تأثیر «هم‌زمان و تعاملی» این دو عامل کلیدی (یکی اقتصادی و دیگری مدیریتی) بر اعتماد نهادی در یک بافت محلی در حال‌گذار است. اکثر مطالعات پیشین یا صرفاً بر متغیرهای کلان اقتصادی تمرکز کرده‌اند یا شفافیت را جداگانه سنجیده‌اند، اما اینکه چگونه ترکیب «نامنی اقتصادی» و «ابهام سازمانی» می‌تواند اعتماد را در یک شهر متوسط ایرانی تخریب کند، کمتر واکاوی شده است. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف پر کردن این خلأ علمی و عملی در پی پاسخ به سؤال اصلی زیر است: سطح اعتماد نهادی در میان شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال شهرستان شوشتر در چه حدی است و چه رابطه‌ای بین اعتماد نهادی و متغیرهای احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی وجود دارد؟

که اعتماد نهادی محصول مستقیم کیفیت حکمرانی در دو بُعد «خروجی‌ها» و «فرآیندها» است. از یک‌سو، نهادهای عمومی وظیفه دارند با تأمین ثبات معیشتی، احساس امنیت اقتصادی را در شهروندان تقویت کنند. یافته‌های پژوهشی اسپارادو^۱ و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهند که نهادها زمانی اعتمادبرانگیز می‌شوند که بتوانند از شهروندان برابر ریسک‌های اقتصادی محافظت کنند؛ بنابراین هرگونه کاهش در احساس امنیت اقتصادی، مستقیماً به معنای ناکارآمدی نهاد در انجام وظایف ذاتی خود تعبیر شده و اعتماد را تضعیف می‌کند. از سوی دیگر، هود^۲ (۲۰۰۶)، مایر^۳ (۲۰۰۷)، گریملیخوئیس^۴ و مایر (۲۰۱۴) و تالبرت^۵ و ماسبرگر^۶ (۲۰۰۶) استدلال می‌کنند که شفافیت سازمانی به‌عنوان شاخصی از سلامت فرآیند، نقش مکملی ایفا می‌کند. به باور این پژوهشگران، شفافیت با کاهش ابهام در عملکرد نهادهای دولتی، افزایش پاسخ‌گویی و فراهم‌سازی اطلاعات دقیق، عدم تقارن اطلاعاتی میان مردم و حاکمیت را کاهش داده و با رفع بدبینی‌ها، به ارتقاء اعتماد عمومی منجر می‌شود. وضعیت اعتماد نهادی در استان خوزستان و به‌ویژه شهرستان شوشتر نیز از این قاعده مستثنی نیست و نیازمند بررسی عمیق‌تر است. داده‌های حاصل از پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال ۱۴۰۲ نشان می‌دهد که میزان اعتماد عمومی به نهادهایی چون مجلس شورای اسلامی، دولت، شهرداری‌ها و سیاست‌مداران در استان خوزستان پایین‌تر از میانگین ملی بوده است (پیمایش نگرش و ارزش‌های ایرانیان، ۱۴۰۲). با توجه به چالش‌های خاص اجتماعی، اقتصادی و سیاسی موجود در این منطقه، شوشتر به‌عنوان یک مطالعه موردی می‌تواند بستر مناسبی برای تحلیل دقیق اعتماد نهادی و عوامل تأثیرگذار بر آن باشد. شهرستان شوشتر در سال‌های اخیر با مجموعه‌ای از معضلات اجتماعی، اقتصادی و نهادی دست‌به‌گریبان بوده

^۴ Grimmlikhuijsen^۵ Tolbert^۶ Mossberger^۱ Spadaro^۲ Hood^۳ Meijer

۲ پیشینه پژوهش

اعتماد در معنای جامعه‌شناختی به‌طورکلی به «اطمینان به قابلیت اتکای یک شخص یا نظام» نسبت به مجموعه‌ای از رویدادها یا نتایج گفته می‌شود؛ به‌گونه‌ای که این اطمینان مستلزم نوعی پذیرش خطر و تکیه بر درستی و قابلیت پیش‌بینی‌پذیری دیگری یا سازوکارهای نهادی است (Giddens, 1990: 34). اعتماد بر سه مؤلفه اصلی شامل اعتمادکننده، اعتمادشونده و ویژگی‌های زمینه‌ای استوار است. بستر اعتماد زمانی شکل می‌گیرد که کنشگران در شرایط عدم اطمینان و مخاطره قرار داشته باشند. اعتمادکننده با وجود آسیب‌پذیری، انتظار رفتار صادقانه، شایسته و قابل پیش‌بینی از اعتمادشونده دارد. در مقابل، اعتمادشونده باید با برخورداری از صفاتی چون صداقت، کارآمدی، ثبات و وفاداری بتواند انتظارات اعتمادکننده را برآورده کند (مهدی‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۹۶-۱۹۷).

اعتماد اجتماعی به دو نوع اصلی بین‌فردی و نهادی تقسیم می‌شود. اعتماد بین‌فردی خود شامل اعتماد محدود (درون‌گروهی) به حلقه نزدیکان است که از وابستگی‌های قوی و تعاملات مستقیم نشأت می‌گیرد (Algan & Cahuc, 2013) و اعتماد عمومی (برون‌گروهی) به غریبه‌هاست که برای همکاری گسترده، انسجام اجتماعی و توسعه اقتصادی - دموکراتیک در جامعه ضروری می‌باشد (Putnam, 2003; Knack & Zak, 2000).

در مقابل، اعتماد نهادی به میزان اطمینان شهروندان به نهادهای اجتماعی، دولتی و اقتصادی اطلاق می‌شود (Newton, 2013). این نوع اعتماد که برای توسعه پایدار حیاتی است، برخلاف اعتماد بین‌فردی، نه بر تجربه شخصی، بلکه بر برداشت عمومی از انصاف، شفافیت و کارآمدی عملکرد نهادها استوار است (Warren, 1999). در نتیجه، عملکرد عادلانه و مؤثر نهادها این اعتماد را تقویت می‌کند (Morrone et al., 2009)؛ درحالی‌که فساد،

سوءمدیریت و عدم پاسخ‌گویی آن را به‌شدت تضعیف می‌نماید (Rothstein & Stolle, 2008).

این دو نوع اعتماد بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند. اعتماد بالای بین‌فردی در یک جامعه می‌تواند به تقویت اعتماد نهادی منجر شود؛ زیرا نهادها بازتابی از ارزش‌های جامعه تلقی می‌شوند (Kotzian, 2011). از سوی دیگر، ضعف و ناکارآمدی نهادها می‌تواند شهروندان را به اتکای صرف بر روابط درون‌گروهی سوق دهد که این امر به نوبه خود انسجام اجتماعی را تضعیف کرده و زمینه فساد را فراهم می‌کند (Fukuyama, 1995).

۲.۱ رویکردهای جامعه‌محور و نهادمحور به اعتماد

در مواجهه با مفهوم اعتماد دو رویکرد وجود دارد: رویکرد جامعه‌محور و رویکرد نهادمحور. اعتماد جامعه‌محور به معنای اعتماد و اطمینانی است که افراد یک جامعه به یکدیگر دارند؛ یعنی باور به اینکه دیگر اعضای جامعه رفتاری صادقانه، قابل‌اعتماد و در جهت خیر جمعی از خود نشان خواهند داد (Dinesen & Bekkers, 2017; Twenge et al., 2014). این نوع اعتماد معمولاً براساس تعاملات مستقیم اجتماعی، هنجارهای مشترک و تجربه‌های مثبت شکل می‌گیرد و به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، همکاری و انسجام اجتماعی را تسهیل می‌کند (Twenge et al., 2014). اعتماد میان‌فردی با کاهش ترس از سوءاستفاده دیگران، زمینه مشارکت داوطلبانه را فراهم و شبکه‌های روابط را در سطح جامعه تقویت می‌کند. برخلاف اعتماد نهادی که معطوف به نهادهای رسمی است، اعتماد جامعه‌محور ماهیتی بین‌فردی و غیررسمی دارد و از طریق روابط شخصی و انتظارات متقابل شکل می‌گیرد.

از دیدگاه جامعه‌محور، اعتمادی که از طریق تعاملات و شبکه‌های اجتماعی محلی شکل می‌گیرد، می‌تواند به نهادهای محلی نیز تعمیم یابد؛ به این معنا که اعتماد یا بی‌اعتمادی بین افراد، به نمایندگان

نهادهای رسمی است. زمانی که شهروندان، نهادها را بی‌طرف و کارآمد بدانند، امنیت و پیش‌بینی‌پذیری در جامعه افزایش یافته و در نتیجه، تمایل افراد به اعتماد کردن به یکدیگر در روابط روزمره نیز تقویت می‌شود (Vrečar, 2025: 15-16). در سطح کلان، «اعتماد نهادی» بر این اصل استوار است که ساختارهای اجتماعی - قانونی مانند قوانین و مقررات، بستری برای اعتماد در تعاملات ناآشنا فراهم می‌کنند. نهادهای قوی و شفاف با ایجاد ثبات و پیش‌بینی‌پذیری، ریسک تعاملات را کاهش داده و اعتماد را تسهیل می‌بخشند؛ درحالی‌که ضعف در این ساختارها به تردید و بی‌اعتمادی دامن می‌زند (Fuglsang & Jagd, 2013: 25-24).

مفهوم اعتماد نهادی در ادبیات جامعه‌شناسی از زوایای متعددی تعریف و صورت‌بندی شده است. جدول شماره ۱ مجموعه‌ای از تعاریف کلیدی این مفهوم را ارائه می‌دهد تا ابعاد گوناگون آن را روشن کند.

جدول ۱: مفهوم اعتماد نهادی در ادبیات جامعه‌شناسی

Table 1: The Concept of Institutional Trust in Sociological Literature

اعتماد نهادی	
(Levi & Stoker, 2000: 498)	اعتماد نهادی انتظاری‌ست که فرد از یک نهاد دارد تا نتایج مثبت تولید کند.
(Godefroidt et al., 2017: 908- 909)	نظریه‌های عملکرد نهادی، اعتماد را محصول ارزیابی عقلانی شهروندان از دو جنبه اصلی می‌دانند: «عملکرد» دولت در حوزه‌هایی چون کاهش فقر و ارائه خدمات و «طراحی» کارآمد نهادها که در آن عواملی مانند شفافیت و عدالت لحاظ شده باشد.
(Cunha Filho, 2022: 7-8)	اعتماد نهادی بر نقش تعیین‌کننده نهادها در شکل‌دهی به رفتار و انتخاب‌های افراد و از این طریق تأثیرگذاری بر ساخت اعتماد تأکید دارد.
(Kaasa & Andriani, 2022: 2-3)	اعتماد نهادی به‌عنوان ارزیابی و واکنش به درک طراحی، عملکرد و خروجی‌های نهادها توضیح داده می‌شود. این ارزیابی شامل درک شهروندان از رفتار اخلاقی و درستکاری مقامات دولتی و وفاداری به منافع عمومی است؛ ازجمله ادراک فساد.
(حیدری، ۱۳۹۳: ۸۰)	اعتماد نهادی است که به چگونگی عملکرد مجریان نهادهای رسمی و سازمانی و نحوه برخورد آن‌ها با مردم مربوط می‌شود.
(سیدامامی و منتظری مقدم، ۱۳۹۱: ۲۰۱-۱۹۹)	رویکرد نهادی، اعتماد را حاصل ارزیابی معقولانه شهروندان از راندمان یک نهاد می‌داند. اگر عملکرد نهادی مطلوب و رضایت‌بخش باشد (چنین پنداشته شود)، اعتماد عمومی را جلب می‌کند و در غیر این صورت، عملکرد نامطلوب به سلب اعتماد منجر خواهد شد.

¹ Putnam

تقویت می‌کند. تداوم تجربیات تاریخی یک جامعه به شکل‌گیری سنت فرهنگی اعتماد کمک می‌کند و برعکس، تغییرات پیاپی و بنیادین منجر به بی‌اعتمادی می‌شود.

شفافیت سازمان اجتماعی: قابل مشاهده، بازرسی و درک بودن ساختار، اصول و عملکرد سازمان‌ها به ایجاد فرهنگ اعتماد کمک می‌کند. سازمان‌های شفاف که آشکارا گزارش می‌دهند، اعتماد ایجاد می‌کنند؛ درحالی‌که ساختارهای مبهم، پنهان و رازآلود موجب بی‌اعتمادی می‌شوند.

آشنایی و قرابت با محیط: احساس انس و آشنایی با محیط، همان‌طور که گیدنز اشاره می‌کند، موضوع اصلی اعتماد است. این احساس موجب امنیت، اطمینان و پیش‌بینی‌پذیری می‌شود و جوی اعتمادزا ایجاد می‌کند. در مقابل، محیط‌های متفاوت، بیگانه و ناآشنا موجب اضطراب، احساس تهدید و بی‌اعتمادی می‌شوند.

پاسخ‌گویی نهادها: محدود بودن اختیارات نهادها و مراکز قدرت و قرارگرفتن آن‌ها تحت نظارت و کنترل، خطر سوءاستفاده از قدرت را کاهش می‌دهد. این امر الگوهای رفتاری را قابل‌پیش‌بینی‌تر می‌کند و افراد احساس امنیت بیشتری می‌کنند. در مقابل، قدرت خودسرانه و بدون پاسخ‌گویی زمینه‌ساز گسترش بی‌اعتمادی است (Sztompka, 1998: 23-25).

کلاس اوفه^۲ دیگر جامعه‌شناسی است که به تشریح مفهوم اعتماد نهادی پرداخته است. اوفه، بر این باور است که میزان اعتماد، تابعی از کیفیت عملکرد نظام نهادی قانونی است. نهادها واجد نوعی معنای هنجارآفرین و مقبولیت اخلاقی هستند که افراد را تشویق می‌کنند به هنجارها و ارزش‌هایی که این نهادها نمایندۀ آن هستند، پایبند باشند و افرادی قابل اعتماد مبدل شوند (قدرتی، ۱۳۸۷: ۷۷-۷۸). اوفه بر این باور است که وجه مؤلّد نهادها در توانایی‌شان برای جهت‌دهی به تمایلات افراد و

یکی از کسانی که به تبیین مفهوم اعتماد پرداخته است؛ جامعه‌شناس لهستانی، پیوتر زتومکا^۱ است. به زعم او آیندۀ ناشناخته، موقعیت‌های مخاطره‌آمیز و عدم قطعیت ویژگی‌هایی هستند که افراد را به سوی اعتماد به دیگری سوق می‌دهند. از دیدگاه او، اعتماد به معنای «تردید نسبت به کنش‌های احتمالی دیگران در آینده» است؛ به‌طوری‌که دو مولفۀ اصلی باور و تعهد در تعریف آن نقش اساسی دارند. او بر این نکته تأکید می‌کند که اعتماد مربوط به کنش‌های دیگران بوده و نه کنش‌های خود فرد (زتومکا، ۱۳۹۰: ۴۹-۵۲). به باور زتومکا، اعتماد از روابط عینی خانوادگی تا سطح انتزاعی نهادها و سازمان‌ها گسترش می‌یابد و ماهیت آن تحت تأثیر عوامل عاملیتی (مانند عملکرد و شهرت) و شرایط ساختاری (مانند شفافیت سازمانی و همبستگی هنجاری) تغییر می‌کند. درنهایت، ترکیبی از پاسخ-گویی نهادهای رسمی و آشنایی با محیط، بستر لازم برای تقویت اعتماد انتزاعی و حفظ نظم اجتماعی را فراهم می‌کند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۵۵).

زتومکا پنج شرایط ساختاری کلان را شناسایی کرده است که به شکل‌گیری فرهنگ اعتماد در جامعه کمک می‌کند. این پنج وضعیت زمینه‌ساز و تقویت‌کنندۀ اعتماد میان افراد جامعه است؛ درحالی‌که فقدان آن‌ها می‌تواند به گسترش بی‌اعتمادی و تضعیف روابط اعتمادآمیز بین اعضای جامعه منجر شود.

همبستگی هنجاری: وجود نظام قواعد اجتماعی شفاف، بدون ابهام، سازگار و پذیرفته‌شده که اهداف و ابزارهای عمل را تجویز می‌کند، موجب ایجاد احساس نظم، امنیت و اعتماد می‌شود. این قواعد، اگر حافظ عدالت و حقوق شهروندی باشند، فرهنگ اعتماد را تقویت می‌کنند.

پایداری نظم اجتماعی: ثبات در ساختارهای اجتماعی و تغییرات تدریجی و قابل پیش‌بینی به جای تغییرات ناگهانی و بنیادین، احساس امنیت را

² Claus Offe

¹ Piotr Sztompka

به حمایت آن‌ها از نهاد و تبعیت از قوانین آن منجر خواهد شد (6: Warren, 1999). در تضاد با هاردین که نبود اعتماد به نهادها را ناشی از محدودیت اطلاعاتی افراد می‌داند، آفه بر کمبود منابع فرهنگی و اخلاقی تمرکز می‌کند. اینکه آیا نهادها می‌توانند مورد اعتماد باشند، بستگی به این دارد که آیا به‌گونه‌ای ساختار یافته‌اند که بتوانند به‌طور مکرر به هنجارهای مؤسس خود بازگردند یا نه. اگر نهادها به‌طور مداوم به این هنجارها وفادار نباشند، پایه‌های اعتماد عمومی سست می‌شود (Warren, 1999: 7).

بالا بردن آگاهی نسبت به الگوهای رفتاری نهفته است. از دید او، این کارکرد زمانی به‌درستی تحقق می‌یابد که کسانی که درون نهادها زیست می‌کنند یا زیر نفوذ آن‌ها قرار دارند، از نظر شناختی با ایده‌های هنجارساز بازتاب‌یافته در نهادها مأنوس شوند و چنان آن‌ها را درونی کنند که سراسر رفتارشان را در بر گیرد (خرمشاد و سوری، ۱۳۹۸).

اوفه، ضمن تمایز قائل‌شدن میان اعتماد به نهاد و اعتماد به فرد، «اعتماد به نهاد» را به معنای درک «ایده‌آسایی» یا نیت خیر آن نهاد تعریف می‌کند. اگر این ایده بنیادین برای شهروندان معنادار باشد،

جدول ۲: ابعاد و ارزش‌های اعتمادآفرین نهادها در نظریه اوفه

Table 2: Dimensions and Trust-Building Values of Institutions in Offe's Theory

ارزش	بُعد منفعل	بُعد فعال	نقش در تولید اعتماد
راست‌گویی	مستندسازی و انتشار واقعیت	جلوگیری از دروغ و جعل	تضمین اصالت اطلاعات و زمینه‌تصمیم‌گیری آگاهانه
وفای به عهد	تضمین نظارت بر نقض تعهد	اجرای حقوقی/سیاسی قراردادها و وعده‌ها	کاهش ریسک تعاملات آینده و هزینه‌تخلف
انصاف	برابری در رویه و قانون	بی‌طرفی در توزیع منابع و فرصت‌ها	کاستن از تصورات تبعیض و خاص‌گرایی
همبستگی	شناسایی تفاوت‌های ساختاری	جبران نابرابری فرصت‌ها از رهگذر حقوق اجتماعی	ایجاد اطمینان از عدم رهاشدگی گروه‌های آسیب‌پذیر

(Offe, 1999 : 65-76)

هر ارزش، از طریق ترکیب این دو بُعد، به تولید اعتماد در جامعه کمک می‌کند.

درنهایت نظریه نهادی روثستاین و استول^۱ بیان می‌کند که کیفیت نهادهای حکومتی (به‌ویژه بی‌طرفی و کارآمدی آن‌ها) از طریق چهار سازوکار علی متمایز بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی اثر می‌گذارد (Rothstein & Stolle, 2008: 441-442).

نخست، نهادهای منصف و کارآمد با افزایش احساس امنیت و ایمنی شهروندان، زمینه اعتماد را تقویت می‌کنند؛ چراکه در فضایی عاری از ترس و

اوفه چهار ارزش اعتماد آفرین نهادها را از یکدیگر متمایز می‌کند؛ او (Offe, 1999) نشان می‌دهد که اعتماد عمومی بر چهار تعهد هنجاری نهادی - راست‌گویی، وفای به عهد، انصاف و همبستگی - استوار است. هر تعهد دو بُعد دارد: قواعد اعلامی (منفعل) و سازوکارهای اجرای عملی (فعال). این ترکیب به‌ترتیب صداقت اطلاعات، پیش‌بینی‌پذیری تعاملات، بی‌طرفی توزیع و امنیت اجتماعی را تضمین می‌کند و بدین‌سان زیربنای سرمایه اجتماعی را می‌سازد. جدول شماره ۲، این چارچوب را به تفصیل نشان می‌دهد و تشریح می‌کند که چگونه

¹ Rothstein & Stolle

به‌طورکلی، این چهار سازوکار نشان می‌دهد که حاکمیت قانون و عملکرد سالم نهادهای عمومی، با جلوگیری از شیوع رفتارهای فرصت‌طلبانه و ایجاد تصویری از قابل‌پیش‌بینی بودن و انصاف در جامعه، به شکل‌گیری سطح بالاتری از اعتماد میان افراد منجر می‌شود و شواهد تجربی نیز همبستگی و حتی علیت مثبت میان اعتماد به نهادهای عادلانه حکومت و اعتماد عمومی شهروندان به یکدیگر را تأیید کرده‌اند (Sønderskov & Dinesen, 2016: 198).

۲/۲ پیشینه تجربی پژوهش

۲/۲/۱ پیشینه داخلی

«رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در میان ساکنان شهر کرمانشاه» عنوان پژوهشی است که توسط یاری و هزارجریبی (۱۳۹۱) انجام شده است. این مطالعه به روش پیمایشی و با استفاده از پرسش‌نامه انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش را کلیه شهروندان ۱۸ سال و بالاتر شهر کرمانشاه تشکیل می‌داد. مطابق متن مقاله، حجم نمونه ۳۹۰ نفر بوده است که به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده‌اند. هدف پژوهش بررسی تأثیر ابعاد مختلف احساس امنیت شامل امنیت اقتصادی، سیاسی، قضایی و عمومی بر اعتماد اجتماعی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که احساس امنیت اقتصادی قوی‌ترین ارتباط را با اعتماد اجتماعی دارد؛ به‌طوری‌که ضریب همبستگی آن ۰/۵۴۲ به دست آمد و در تحلیل مسیر نیز تأثیر مستقیم آن با مقدار ۰/۲۱۱ تأیید شد. این نتایج نشان می‌دهد که ادراک شهروندان از امنیت اقتصادی نقشی اساسی در تبیین سطح اعتماد اجتماعی آنان ایفا می‌کند.

«نسبت شفافیت سیاسی و اعتماد سیاسی» عنوان پژوهشی است که توسط قنبرپور و رهبر (۱۳۹۹) انجام شده است. این پژوهش با روش فراترکیب و جامعه پژوهش آن شامل مجموعه‌ای از مطالعات، مقالات و اسناد علمی مرتبط با شفافیت

ناامنی، افراد بیشتری باور می‌کنند که «اغلب مردم قابل اعتمادند» و ترس عمومی از دیگران که موجب بی‌اعتمادی می‌شود، کاهش می‌یابد.

دوم، عملکرد درست نهادها نحوه برداشت فرد از قابلیت اعتماد متولیان منافع عمومی را شکل می‌دهد؛ به‌بیان‌دیگر اگر شهروندان ببینند که مسؤولان و کارگزاران حکومتی که مأمور حراست از خیر عمومی هستند، قابل اعتماد نبوده یا به وظایف‌شان درست عمل نمی‌کنند، آنگاه نتیجه می‌گیرند که «دیگر افراد جامعه نیز» قابل اعتماد نیستند.

سوم، بی‌طرفی و عدالت در نهادهای حکومتی «الگوی رفتاری» شهروندان را تعیین کرده و فضای هنجاری حاکم بر جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که در یک نظام فاسد، افراد برای تأمین نیازهای خود پیام می‌گیرند که باید به فساد و تقلب متوسل شوند و با مشاهده شیوع چنین رفتارهایی در میان هم‌نوعان، خود نیز ناگزیر به مشارکت در رفتارهای غیراخلاقی می‌شوند که در نتیجه آن اعتماد متقابل بین افراد کاهش می‌یابد.

چهارم، نهادهای دولتی از طریق برخوردها و تجربیات مستقیم نیز بر اعتماد تعمیم‌یافته اثر می‌گذارند؛ به این صورت که مواجهه شهروندان با رویه‌های ناعادلانه، فساد و تبعیض در سازمان‌های حکومتی می‌تواند احساس بی‌عدالتی و تجربه تبعیض‌آمیز در فرد ایجاد کند و این خاطرات منفی، میزان اعتماد او را به سایر افراد جامعه تضعیف می‌کند (Rothstein & Stolle, 2008: 445-447).

روتستاین و استول تأکید می‌کنند که هرچند عوامل دیگری نظیر اجتماعی‌شدن در خانواده نیز بر شکل‌گیری اعتماد مؤثر است، اما بی‌طرفی و امانت‌داری نهادهای دولتی نقشی منحصربه‌فرد در تقویت اعتماد اجتماعی ایفا می‌کند و نبود آن‌ها می‌تواند این «سرمایه اخلاقی» را تضعیف کند (Rothstein & Stolle, 2008: 454-455).

میانجی اعتماد سازمانی صورت می‌گرفت؛ به‌گونه‌ای که افزایش شفافیت در سازمان، روحیه همکاری را تقویت کرده و به ارتقاء اعتماد کارکنان منجر شده بود و این اعتماد، درنهایت، افزایش تعهد سازمانی آن‌ها را در پی داشت.

«تأثیر احساس امنیت بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر بیرجند» عنوان پژوهشی است که توسط شمسی و آخوندی (۱۴۰۳) انجام شد. این پژوهش با روش پیمایشی و بر روی جامعه آماری شامل کلیه شهروندان ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن شهر بیرجند انجام شد و در آن، نمونه‌ای به حجم ۳۸۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری ترکیبی (طبقاتی چندمرحله و تصادفی ساده) انتخاب گردید. نتایج پژوهش نشان داد که اعتماد اجتماعی در بیرجند پایین‌تر از حد متوسط بود و در میان ابعاد اعتماد، اعتماد بین‌فردی در سطحی بالاتر از اعتماد نهادی و اعتماد تعمیم‌یافته قرار داشت. همچنین، یافته‌ها نشان داد که بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی رابطه مثبت و معناداری برقرار بود و احساس امنیت، به‌ویژه احساس امنیت سیاسی، بیشترین تأثیر را بر افزایش اعتماد اجتماعی شهروندان داشت.

۲،۲،۲ پیشینه خارجی

گریملیخوئیس و مایر (2014) پژوهشی با عنوان «اثرات شفافیت بر قابل اعتماد بودن سازمان دولتی: شواهدی از یک آزمایش آنلاین» انجام دادند. این مطالعه با روش آزمایشی (تجربی) آنلاین اجرا شد. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای یک پل نظرسنجی شهروندی در کشور هلند بود که از میان آن‌ها، نمونه‌ای به حجم ۵۷۰ نفر به‌صورت داوطلبانه (خودگزینی) در فرآیند آزمایش شرکت کردند. یافته‌ها نشان داد که شفافیت سازمانی به‌تنهایی اعتماد ایجاد نمی‌کند؛ بلکه دانش قبلی و تمایل عمومی افراد به اعتماد، این رابطه را تعدیل می‌کنند؛ به‌طوری‌که شفافیت بالا تنها در گروهی از شهروندان که دانش کم و اعتماد عمومی پایینی

سیاسی و اعتماد سیاسی بوده است. منابع مورد استفاده با نمونه‌گیری هدفمند و براساس معیارهای ورود و خروج انتخاب شده‌اند. در این نوع پژوهش واحد تحلیل، مطالعات و اسناد بوده است. یافته‌ها نشان داد که کاهش شفافیت سیاسی موجب کاهش اعتماد عمومی، افت مشارکت سیاسی و تضعیف کارآمدی حکومت می‌شود و شفافیت در فرآیندهای حکمرانی نقش مهمی در تقویت اعتماد شهروندان دارد.

مطالعه تطبیقی عوامل مؤثر بر اعتماد نهادی زنان ایران و ترکیه عنوان پژوهشی است که توسط ماهیدشتی و همکاران (۱۳۹۹) انجام شده است. این پژوهش با روش تحلیل ثانویه و استفاده از داده‌های پیمایش جهانی ارزش‌ها (WVS) صورت گرفته است. جامعه آماری شامل زنان کشورهای ایران و ترکیه بوده و حجم نمونه برابر با ۱۹۸۱ نفر (۱۳۱۶ نفر ایران و ۶۷۰ نفر ترکیه) گزارش شده است. داده‌ها از طریق نمونه‌گیری پیمایش ملی استاندارد WVS گردآوری شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد که در ایران، متغیرهای تحصیلات، سن، رضایت از زندگی و اعتقاد به برابری جنسیتی تأثیر معناداری بر اعتماد نهادی زنان دارند؛ به‌گونه‌ای که تحصیلات قوی‌ترین پیش‌بین اعتماد نهادی بود. همچنین نتایج حاکی از آن بود که وضعیت اجتماعی - اقتصادی و متغیرهای زمینه‌ای می‌توانند تفاوت‌های معناداری در سطح اعتماد نهادی ایجاد کنند.

«ارتباط شفافیت و تعهد سازمانی با نقش واسطه‌ای اعتماد سازمانی» عنوان پژوهشی است که توسط رحمانی و همکاران (۱۴۰۱) انجام شد. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی از نوع همبستگی و بر روی جامعه آماری شامل کارکنان بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد و در آن، نمونه‌ای به حجم ۶۴۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد که شفافیت سازمانی به‌طور مستقیم بر تعهد سازمانی تأثیر نداشت، بلکه این تأثیر به‌صورت غیرمستقیم و از طریق متغیر

پایگاه اقتصادی بالاتر، ناامنی معیشتی و نارضایتی کمتری را از سیاست‌های کرونایی دولت تجربه کردند و در نتیجه، سطح بالاتری از اعتماد نهادی را ابراز داشتند.

ایوانف^۳ (2023) در پژوهشی با عنوان «ناامنی اقتصادی، اعتماد نهادی و رأی‌دهی پوپولیستی در سراسر اروپا» به بررسی نقش تعدیل‌کننده اعتماد نهادی پرداخت. این مطالعه با روش کمی و مبتنی بر مدل‌سازی چندسطحی بر روی داده‌های ثانویه انجام شد. جامعه آماری پژوهش را شهروندان ۲۸ کشور اروپایی تشکیل می‌دادند که اطلاعات آن‌ها از موج ۸ موج «پیمایش اجتماعی اروپا (ESS)» در بازه زمانی ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ استخراج شده بود. حجم نمونه نهایی مورد تحلیل شامل ۲۸۹/۵۴۲ نفر بود که با روش نمونه‌گیری احتمالی دقیق انتخاب شده بودند. یافته‌ها نشان داد که اگرچه ناامنی اقتصادی محرک اصلی گرایش به احزاب پوپولیستی است، اما «اعتماد نهادی» (به‌ویژه اعتماد به نهادهای ملی نسبت به نهادهای اتحادیه اروپا) نقش ضربه‌گیر را ایفا می‌کند؛ به‌طوری‌که در میان شهروندانی با سطح بالای اعتماد نهادی، حتی در صورت تجربه مشکلات اقتصادی، احتمال رأی‌دهی به پوپولیست‌ها به‌طور معناداری کاهش می‌یابد.

شفافیت سازمانی و اعتماد کارکنان مؤسسات مالی در ایالت ریورز عنوان پژوهشی است که توسط امانوئل^۴ (2024) به روش پیمایشی انجام شده است. هدف اصلی این پژوهش، مطالعه بررسی تأثیر شفافیت سازمانی بر اعتماد کارکنان در امور مالی است. یافته‌های پژوهش نشان داد که شفافیت سازمانی به‌ویژه از نظر افشای اطلاعات، پاسخ‌گویی، انطباق با مقررات و مشارکت ذی‌نفعان، نقش مهمی در تقویت اعتماد کارکنان مؤسسات مالی در ایالت ریورز دارد. این پژوهش افزایش افشای اطلاعات، پاسخ‌گویی، انطباق با مقررات و

داشتند، موجب افزایش معنادار اعتماد (به‌ویژه در بُعد خیرخواهی) شد.

در پژوهشی دیگر، کول^۱ و همکاران (2021) به بررسی «نقش اعتماد و شفافیت در مدیریت بحران‌های بهداشتی با تأکید بر درس‌های فراملی کووید-۱۹» پرداختند. این مطالعه با رویکردی کیفی و تطبیقی و مبتنی بر تحلیل ثانویه کلان‌داده‌ها انجام شد. جامعه مورد مطالعه شامل چهار بافت متفاوت حکمرانی (چین، بریتانیا، تایوان و هنگ‌کنگ) بود که به‌صورت هدفمند و با هدف واکاوی الگوهای متفاوت مدیریت بحران انتخاب شدند. پژوهشگران برای سنجش متغیرها، از داده‌های مستخرج از پیمایش‌های معتبر بین‌المللی با حجم نمونه وسیع بهره بردند. یافته‌های این تحلیل تطبیقی نشان داد که شفافیت دولت‌ها در اشتراک‌گذاری داده‌ها، نقش محوری در بازسازی اعتماد عمومی ایفا می‌کند؛ باین‌حال، این رابطه همواره خطی نیست. نتایج حاکی از آن بود که اثربخش‌ترین الگوی مدیریت بحران (مدل تایوان) حاصل هم‌افزایی هم‌زمان «اعتماد نهادی بالا» و «شفافیت حداکثری» است؛ درحالی‌که در غیاب اعتماد سیاسی (مدل هنگ‌کنگ)، حتی شفافیت بالا نیز تأثیر محدودی در جلب مشارکت فعالانه شهروندان داشته است.

در مطالعه‌ای دیگر، سنل^۲ و همکاران (2023) سازوکارهای مؤثر بر «اعتماد نهادی در دوران همه‌گیری کرونا» را مورد واکاوی قرار دادند. این پژوهش با روش پیمایشی پنلی و با بهره‌گیری از تحلیل میانجی‌گری سریالی انجام شد. جامعه آماری شامل شهروندان بالای ۱۸ سال کشور هلند بود که از میان آن‌ها نمونه‌ای با حجم ۲۲/۶۹۶ نفر به روش تصادفی طبقه‌بندی‌شده از پنل تحقیقاتی کیس‌کمپاس انتخاب شدند. نتایج پژوهش نشان داد که پایگاه اجتماعی - اقتصادی (SES) هم به‌صورت مستقیم و هم غیرمستقیم بر سطح اعتماد نهادی اثرگذار است؛ بدین معنا که شهروندان دارای

³ Ivanov⁴ Emmanuel¹ Cole² Snel

نشان می‌دهد این ویژگی‌ها می‌توانند سطح اعتماد نهادی را به‌طور معناداری تغییر دهند و در برخی موارد بر اثرگذاری عوامل کلان نیز اثر تعدیلی داشته باشند (ماهیدشتی و همکاران، ۱۳۹۹؛ لی و همکاران، 2024).

با وجود این پیشرفت‌ها، نقد اصلی بر ادبیات موجود آن است که اولاً در بسیاری از مطالعات داخلی، تمرکز بر پیامدها و همبسته‌های اعتماد (به‌ویژه اعتماد اجتماعی) بوده و پیوند میان امنیت اقتصادی و سازوکارهای نهادی مانند شفافیت و پاسخ‌گویی، کمتر در قالب یک چارچوب واحد و با تمرکز بر «اعتماد نهادی» آزمون شده است. ثانیاً، در بخش قابل توجهی از پژوهش‌های خارجی، تحلیل‌ها در بافت‌های دارای ثبات نهادی و ظرفیت حکمرانی بالاتر صورت گرفته و انتقال یافته‌ها به جوامعی با نااطمینانی اقتصادی و چالش‌های نهادی (مانند ایران) نیازمند سنجش بومی و سطح محلی است. ثالثاً، هرچند برخی مطالعات به نقش متغیرهای زمینه‌ای اشاره کرده‌اند، اما در ادبیات داخلی کمتر شاهد ترکیب منسجم «عوامل نهادی» (شفافیت)، «عوامل اقتصادی ادراک‌شده» (امنیت اقتصادی) و «ویژگی‌های زمینه‌ای» در یک مدل تبیینی برای اعتماد نهادی در سطح شهری هستیم. بر اساس این، پژوهش حاضر می‌کوشد با تمرکز بر شهرستان شوشتر، ضمن کنترل ویژگی‌های زمینه‌ای پاسخ-گویان، اثر هم‌زمان و توأمان احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی را بر اعتماد نهادی واکاوی کند و به این ترتیب بخشی از خلأ نظری و تجربی موجود در ادبیات داخلی را پوشش دهد.

۲/۴ چارچوب نظری

در این پژوهش، چارچوب نظری بر رویکرد نهادمحور اعتماد استوار است که «کیفیت حکومت»^۲ را خاستگاه اصلی اعتماد شهروندان به نهادها می‌داند. از این منظر، اعتماد نهادی محصول ارزیابی عقلانی شهروندان از عملکرد و طراحی نهادهای عمومی

مشارکت ذی‌نفعان را به‌منظور افزایش اعتماد کارکنان توصیه می‌کند.

«اعتماد به آشنایان، غریبه‌ها و نهادها در میان افراد با پایگاه اجتماعی - اقتصادی متفاوت در شرایط بحران سلامت عمومی» عنوان پژوهشی است که توسط لی^۱ و همکار (2024) انجام شد. این پژوهش با روش پیمایشی و بر روی جامعه آماری شهروندان بزرگسال استان هوبی چین انجام گرفت و نمونه‌ای به حجم ۵۴۹۴ نفر به شیوه نمونه‌گیری در دسترس آنلاین مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که متغیرهای زمینه‌ای نظیر سن، جنسیت، تحصیلات و وضعیت تأهل تأثیر معناداری بر اعتماد نهادی دارند؛ به‌گونه‌ای که افراد مسن‌تر، متأهل و دارای تحصیلات بالاتر سطح اعتماد نهادی بیشتری نشان دادند؛ درحالی‌که زنان اعتماد نهادی کمتری نسبت به مردان ابراز کردند.

۲/۳ جمع‌بندی و نقد پیشینه پژوهش

مرور نظام‌مند پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که ادبیات موجود درباره اعتماد، به‌ویژه در نسبت با اعتماد نهادی، در سه محور اصلی قابل صورت‌بندی است. محور نخست عمده‌تاً شامل مطالعات داخلی است که بر نقش «احساس امنیت» و به‌ویژه امنیت اقتصادی به‌عنوان عامل تقویت‌کننده اعتماد (اغلب اعتماد اجتماعی) تأکید کرده‌اند (یاری و هزارجریبی، ۱۳۹۱؛ شمسی و آخوندی، ۱۴۰۳). محور دوم را پژوهش‌هایی تشکیل می‌دهد که «شفافیت» و مؤلفه‌های حکمرانی خوب را به‌مثابه سازوکارهای نهادی اعتمادساز بررسی کرده‌اند و نشان داده‌اند شفافیت و پاسخ‌گویی، بسته به زمینه و ویژگی‌های مخاطبان، می‌تواند اعتماد به نهادهای عمومی را تقویت یا تعدیل کند (گرمیلیخوئیس و مایر، 2014؛ ایوانف، 2023). محور سوم که در پژوهش‌های جدیدتر برجسته‌تر شده، به نقش «متغیرهای زمینه‌ای» مانند سن، جنسیت، تحصیلات و وضعیت تأهل در تبیین تفاوت‌های اعتماد نهادی می‌پردازد و

² Quality of Government

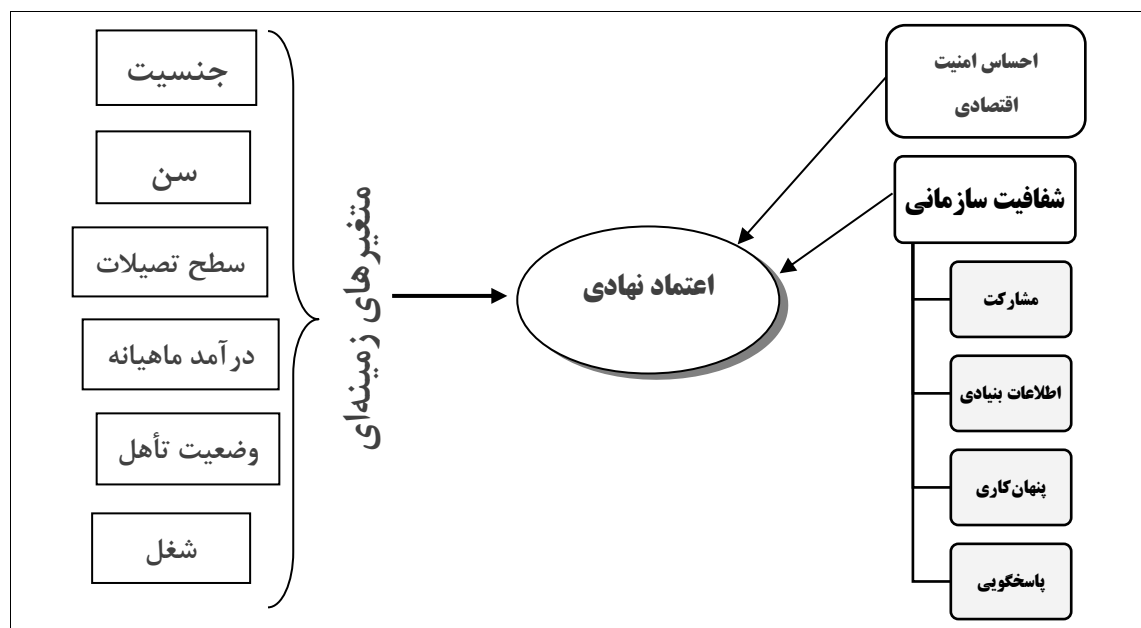
¹ Li

«راست‌گویی» نهادها می‌داند و زتومکا (1998) «شفافیت سازمان اجتماعی» را یکی از پنج شرط ساختاری اساسی برای شکل‌گیری فرهنگ اعتماد در جامعه معرفی می‌کند. بدین‌ترتیب، این چارچوب نظری استدلال می‌کند که احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی، به‌عنوان دو شاخص اصلی کیفیت عملکرد نهادها، از مسیرهای «کاهش نااطمینانی» و «افزایش پیش‌بینی‌پذیری و پاسخ‌گویی»، به‌طور مستقیم و هم‌افزا سطح اعتماد نهادی شهروندان شوشتر را شکل می‌دهند.

۲٫۵ مدل نظری پژوهش

با توجه به مباحث نظری و پیشینه تجربی مدل نظری پژوهش حاضر به شکل شماره ۱ تدوین شده است.

است. در مدل این تحقیق، اعتماد نهادی پیامد دو مؤلفه کلیدی است که کیفیت و کارآمدی حکومت را بازتاب می‌دهند: نخست، احساس امنیت اقتصادی؛ زمانی که نهادها با تضمین ثبات شغلی و درآمدی، نااطمینانی‌های معیشتی شهروندان را کاهش می‌دهند، سازوکاری فعال می‌شود که روستاین و استول (2008) آن را «ایجاد امنیت» می‌نامند. این ثبات و پیش‌بینی‌پذیری، برداشت شهروندان از خیرخواهی و شایستگی نهادها را تقویت کرده و به شکل‌گیری اعتماد منجر می‌شود (Spadaro et al., 2020). دوم، شفافیت سازمانی؛ این متغیر از طریق افشای اطلاعات، زمینه‌سازی برای مشارکت و به‌ویژه پاسخ‌گویی - چنانکه در مدل روالینز (2008) صورت‌بندی شده - عدم تقارن اطلاعات و ظن فساد را می‌کاهد. شفافیت با نظریات کلاسیک اعتماد نیز پیوند عمیقی دارد؛ اوفه (1999) آن را بُعد عملی

شکل ۱: مدل نظری پژوهش

Figure 1: Theoretical Model of Research

۲. بین احساس امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

۲٫۶ فرضیه‌های پژوهش

۱. بین شفافیت سازمانی و ابعاد آن و اعتماد نهادی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

۳ روش تحقیق و ابزار پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال ساکن شهرستان شوشتر است که براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، جمعیت آن معادل ۱۲۲/۵۶۶ هزار نفر گزارش شده است. به‌منظور دستیابی به نمونه‌ای معرف و تعمیم‌پذیر، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با تخصیص متناسب استفاده شد. نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، به‌عنوان یک روش نمونه‌گیری احتمالی، فرآیندی است که در آن جامعه هدف بر مبنای ویژگی‌های معین به زیرگروه‌هایی همگن (طبقه‌ها) تقسیم می‌شود و سپس از درون هر طبقه، نمونه‌ها به‌صورت تصادفی انتخاب می‌گردند (Babbie, 2010).

در گام نخست، چارچوب جامعه آماری براساس آخرین داده‌های سرشماری رسمی در دو لایه «جنسیت» و «گروه‌های سنی» (بازه‌های پنج‌ساله) طبقه‌بندی شد. سپس، حجم نمونه نهایی با استفاده از فرمول کوکران (با سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای ۵ درصد)، معادل ۳۸۳ نفر برآورد شد. برای تعیین سهم هر طبقه، از روش تخصیص متناسب با حجم استفاده گردید؛ بدین معنا که نسبت‌های جنسیتی موجود در جامعه آماری (که در آن مردان ۵۱/۴ درصد و زنان ۴۸/۶ درصد از کل جمعیت شهر را تشکیل می‌دادند) عیناً در حجم نمونه اعمال شد. بر اساس این، سهم مردان از نمونه

برابر با ۱۹۷ نفر و سهم زنان برابر با ۱۸۶ نفر تعیین گردید تا ترکیب نمونه بازتابی دقیق از ساختار واقعی جامعه باشد.

ابزار اصلی پژوهش، پرسش‌نامه بسته‌پاسخ بود که در دو بخش تنظیم شد: بخش اول شامل سؤالات جمعیت‌شناختی و بخش دوم شامل گویه‌های سنجش متغیرهای اصلی (شفافیت سازمانی، امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی). برای سنجش روایی، از روش روایی صوری و محتوایی استفاده شد؛ بدین‌صورت که نسخه اولیه پرسش‌نامه علاوه بر استاد راهنما، در اختیار گروهی از خبرگان شامل اساتید دانشگاه و متخصصان جامعه‌شناسی قرار گرفت. پس از بررسی دقیق گویه‌ها از نظر وضوح، تناسب و جامعیت، اصلاحات لازم اعمال و روایی ابزار تأیید گردید. پایایی ابزار نیز با اجرای یک مطالعه مقدماتی بر روی ۴۰ نفر و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی شد که مقدار آن برای تمامی سازه‌ها در سطح مطلوب به دست آمد (جدول ۳).

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری نسخه ۲۷ صورت گرفت. در بخش توصیفی، از شاخص‌هایی نظیر فراوانی، میانگین و انحراف معیار برای تبیین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و وضعیت متغیرها استفاده شد. در بخش استنباطی، به‌منظور آزمون فرضیه‌ها و بررسی شدت و جهت روابط، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و برای تبیین سهم هریک از متغیرهای مستقل در پیش‌بینی اعتماد نهادی، از رگرسیون خطی چندمتغیره بهره گرفته شد.

جدول ۳: ضرایب پایایی متغیرهای پژوهش

Table 3: Reliability Coefficients of the Research Variables

ردیف	متغیر	ابعاد	آلفای کرونباخ	تعداد گویه‌ها
۱	شفافیت سازمانی	مشارکت	۰/۸۷۱	۶
		اطلاعات بنیادی	۰/۹۲۰	۷
		پنهان‌کاری	۰/۸۷۳	۵
		پاسخ‌گویی	۰/۸۳۳	۵
۲	احساس امنیت اقتصادی	—	۰/۶۸۶	۸
۳	اعتماد نهادی	اعتماد به سازمان‌ها و نهادها	۰/۹۲۰	۱۵
		اعتماد به اصناف و اقشار	۰/۸۴۴	۱۴

۳/۱ تعریف مفهومی و عملیاتی

شفافیت سازمانی: این متغیر به معنای تلاش آگاهانه سازمان برای اشتراک‌گذاری اطلاعات، پاسخ‌گویی در برابر ذی‌نفعان و فراهم‌سازی بستر مشارکت آنان تعریف می‌شود (Rawlins, 2008). به‌منظور سنجش عملیاتی این سازه، از پرسش‌نامه استاندارد راولینز (2008) بهره گرفته شد. این ابزار در قالب ۲۳ گویه، چهار بُعد کلیدی شفافیت شامل مشارکت (درگیر کردن ذی‌نفعان)، اطلاعات بنیادی (ارائه اطلاعات دقیق و روشن)، پاسخ‌گویی (مسئولیت‌پذیری در قبال عملکرد) و پنهان‌کاری (امتناع از افشای اطلاعات) را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. نمره‌گذاری گویه‌ها براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از ۱ کاملاً مخالفم تا ۵ کاملاً موافقم) تنظیم شده است. روایی و پایایی این مقیاس در مطالعه اصلی راولینز (2008) تأیید گردیده و در پژوهش‌های داخلی نیز (نظیر رحمانی و همکاران، ۱۴۰۱) با گزارش ضریب آلفای کرونباخ مطلوب، قابلیت کاربرد آن در بافت ایران احراز شده است.

احساس امنیت اقتصادی: منظور از احساس امنیت اقتصادی، عواملی است که زندگی مادی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. برخورداری از چنین عواملی موجب می‌شود که فرد احساس امنیت و آرامش کند و نداشتن آن‌ها فرد را با فقر و

نداری روبه‌رو می‌کند. شغل، در آمد و تحصیلات به‌عنوان پایگاه اقتصادی - اجتماعی امنیت مالی و امنیت سرمایه‌گذاری از عوامل مؤثر بر امنیت در حوزه اقتصادی‌اند (عبده زاده و فتح الهی، ۱۳۹۴: ۴۷) برای سنجش عملیاتی این متغیر، از نسخهٔ تعدیل‌شدهٔ پرسش‌نامهٔ استاندارد مقتدایی و امیری اسفرجانی (۱۳۹۶) استفاده شد. این ابزار در نسخهٔ اصلی شامل ۶ گویه است که پس از بررسی و اعمال تغییرات توسط استاد راهنما و پند خبرگان، با هدف انطباق بیشتر با بافت مورد مطالعه، به ۸ گویه ارتقا یافت. این گویه‌ها ابعاد مختلف امنیت مالی، شغلی و سرمایه‌گذاری را مورد ارزیابی قرار می‌دهند و پاسخ‌گویان میزان موافقت خود را با هر گویه بر روی یک طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از ۱ خیلی کم تا ۵ خیلی زیاد) مشخص می‌کنند. پایایی نسخهٔ اصلی با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ گزارش شده و در پژوهش حاضر نیز برای نسخهٔ تعدیل‌شده، ضریب پایایی ۰/۶۸۶ محاسبه گردید.

اعتماد نهادی: این مفهوم به معنای میزان درک و پذیرش شهروندان از خیرخواهی، شایستگی و مسئولیت‌پذیری نهادهای عمومی در تأمین منافع مشترک تعریف می‌شود (اسپارادو و همکاران، 2020). برای سنجش عملیاتی این متغیر، از پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته (مبتنی بر ادبیات نظری و پیمایش‌های ملی اعتماد) استفاده شد. این ابزار شامل ۲۹ گویه است که اعتماد را در دو بُعد اصلی

آماري پژوهش حاضر ۳۵/۳۷ سال با انحراف معيار ۱۱/۱۷ سال و دامنه تغييرات سني آنان ۴۶ سال است. از مجموع نمونه آماری، ۵۱/۴ درصد مرد و ۴۸/۶ درصد زن هستند. در خصوص وضعیت تأهل، ۳۵/۲ درصد پاسخ‌گویان مجرد، ۶۲/۱ درصد متأهل، ۱ درصد مطلقه و ۱ درصد دارای همسر فوت‌شده می‌باشند. توزيع سطح تحصیلات پاسخ‌گویان به شرح ذیل است: ۱ درصد ابتدایی، ۴/۴ درصد راهنمایی، ۲۱/۴ درصد متوسطه، ۲۱/۱ درصد فوق‌دیپلم، ۳۹/۷ درصد کارشناسی، ۱۱/۵ درصد کارشناسی‌ارشد و ۰/۵ درصد دکتری. از نظر وضعیت اشتغال، ۲۱/۷ درصد بیکار، ۲۶/۶ درصد کارمند بخش دولتی، ۱۶/۷ درصد کارمند بخش خصوصی، ۱۶/۲ درصد خانه‌دار، ۵/۷ درصد بازنشسته و ۱۲/۸ درصد در سایر مشاغل فعالیت دارند.

می‌سنجد: ۱- اعتماد به نهادهای سازمان‌ها (مانند بانک‌ها، شهرداری، دادگستری) و ۲- اعتماد به اصناف و اقشار (مانند پزشکان، معلمان، بازاریان). پاسخ‌گویان میزان اعتماد خود را در هر گویه بر روی یک طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از ۱= کاملاً مخالفم تا ۵= کاملاً موافقم) مشخص می‌کنند. روایی ابزار توسط خبرگان تأیید و پایایی آن در هر دو بُعد با ضرایب آلفای کرونباخ بالا (به ترتیب ۰/۹۲ و ۰/۸۴) محاسبه گردید.

۴ یافته‌های تحقیق

جامعه آماری پژوهش حاضر را شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال شهرستان شوشتر تشکیل می‌دهند. براساس یافته‌های تحقیق (جدول ۴)، میانگین سنی جامعه

جدول ۴: توزیع فراوانی پاسخ‌گویان براساس متغیرهای زمینه‌ای

Table 4: Frequency Distribution of Respondents Based on Demographic Variables

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۱۳۵	۳۵/۲	ابتدایی	۴	۱/۰
متأهل	۲۳۸	۶۲/۱	راهنمایی	۱۷	۴/۴
مطلقه	۴	۱/۰	متوسطه	۸۲	۲۱/۴
همسر فوت‌شده	۴	۱/۰	فوق‌دیپلم	۸۱	۲۱/۱
بی‌پاسخ	۲	۰/۵	کارشناسی	۱۵۲	۳۹/۷
جمع کل	۳۸۳	۱۰۰	کارشناسی‌ارشد	۴۴	۱۱/۵
وضعیت شغلی	فراوانی	درصد فراوانی	دکتری	۲	۰/۵
بیکار	۸۳	۲۱/۷	بازنشسته	۲۲	۵/۷
کارمند بخش دولتی	۱۰۲	۲۶/۶	سایر	۴۹	۱۲/۸
کارمند بخش خصوصی	۶۴	۱۶/۷	بدون پاسخ	۱	۰/۳
خانه‌دار	۶۲	۱۶/۲	جمع کل	۳۸۳	۱۰۰
سن	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	دامنه تغییرات
	۳۵/۳۷	۱۱/۱۷	۱۸	۶۴	۴۶

سطحی پایین‌تر از نقطه متوسط نظری (۷۱) قرار گرفته که حاکی از فرسایش اعتماد عمومی در بافت مورد مطالعه است. بررسی تفکیکی ابعاد نیز این روند را تأیید می‌کند؛ به‌طوری‌که در بُعد «اعتماد به

۴.۱ اعتماد نهادی و ابعاد آن

نتایج تحلیل توصیفی نشان می‌دهد که وضعیت کلی اعتماد نهادی در میان شهروندان شوشتر چندان مطلوب نیست. میانگین کل این متغیر (۶۶/۷۶) در

نهادهای و سازمان‌ها» میانگین کسب‌شده (۳۳/۰۴) پایین‌تر از حد متوسط (۳۷/۵) بوده و در بُعد «اعتماد به اصناف و اقشار» نیز میانگین (۳۴/۲۹) فاصله معناداری با نقطه مطلوب (۳۹) دارد. با این حال، مقایسه نسبی ابعاد نشان‌دهنده یک تفاوت ظریف

است؛ شهروندان شوشتر به‌طور نسبی اعتماد بیشتری به «اصناف و اقشار» در مقایسه با «نهادهای رسمی و دولتی» ابراز داشته‌اند، هرچند نمره هر دو بعد در ناحیه پایین‌تر از متوسط قرار دارد. جزئیات آماری در جدول ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۵: آماره‌های توصیفی مربوط به متغیر اعتماد نهادی و ابعاد آن

Table 5: Descriptive Statistics of the Institutional Trust Variable and its Dimensions

ابعاد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	بیشینه	کمینه	دامنه تغییرات	مقدار متوسط
اعتماد به نهادهای سازمان‌ها	۳۳/۰۴	۱۰/۴۹	۰/۰۰۵	-۰/۵۷۵	۶۱	۱۴	۴۷	۳۷/۵
اعتماد به اصناف و اقشار	۳۴/۲۹	۸/۷۵۸	-۰/۴۷۳	۰/۵۰۳	۶۵	۱۳	۵۲	۳۹
اعتماد نهادی	۶۶/۷۶	۱۸/۰۷	-۰/۲۹۴	-۰/۲۶۰	۱۱۵	۲۷	۸۸	۷۱

۴٫۲ متغیر مستقل و ابعاد آن

آماره‌های توصیفی (جدول ۶) مربوط به متغیر شفافیت سازمانی با چهار بعد (مشارکت، اطلاعات بنیادی، پنهان‌کاری و پاسخ‌گویی) نشان می‌دهد که میانگین کل شفافیت سازمانی برابر با ۴۸/۲۸ است که نشان‌دهنده سطح پایین شفافیت در سازمان‌های مورد بررسی است. بعد مشارکت با میانگین ۱۴/۱۰، بعد اطلاعات بنیادی با میانگین ۱۶/۸۰، بعد پنهان‌کاری با میانگین ۱۷/۳۸ و بعد پاسخ‌گویی با میانگین ۱۷/۸۰ ارزیابی شده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد که در جامعه مورد بررسی، سطح شفافیت در ابعاد مشارکت، اطلاعات بنیادی و پاسخ‌گویی در حد پایین‌تر از متوسط قرار دارد؛ در حالی که سطح پنهان‌کاری بالاتر از سطح متوسط

است. به‌طور کلی، سطح شفافیت سازمانی در جامعه آماری مورد بررسی از مقدار متوسط پایین‌تر است.

آماره‌های توصیفی مربوط به متغیر احساس امنیت اقتصادی نشان می‌دهد که میانگین کل احساس امنیت اقتصادی برابر با ۲۳/۲۴ درصد است که نشان‌دهنده سطح پایین احساس امنیت اقتصادی در جامعه مورد بررسی است. این متغیر شامل ۸ گویه مختلف است. با توجه به حداکثر نمره، ۴۰ و حداقل نمره، ۱۱ و همچنین مقدار متوسط ۲۵/۵ به دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که سطح احساس امنیت اقتصادی در جامعه مورد بررسی پایین است.

جدول ۶: آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای مستقل تحقیق

Table 6: Descriptive Statistics of the Independent Variables

مقدار متوسط	دامنه تغییرات	کمینه	بیشینه	کشیدگی	چولگی	انحراف معیار	میانگین	ابعاد
۵۱	۶۶	۱۸	۸۴	۱/۴۰۲	-۱/۳۵	۱۰/۰۷	۴۸/۲۸	شفافیت سازمانی کل
۱۸	۲۴	۶	۳۰	۰/۱۰۲	۰/۱۲۸	۴/۷۳۲	۱۴/۱۰	بعد مشارکت
۲۱	۲۸	۷	۳۵	-۰/۰۰۷	-۰/۰۷۶	۵/۴۸۰	۱۶/۸۰	بعد اطلاعات بنیادی
۱۵	۲۰	۵	۲۵	۰/۸۱۴	-۰/۴۹۸	۴/۰۹۶	۱۷/۳۸	بعد پنهان کاری
۲۰	۲۶	۷	۳۳	۰/۳۶۹	۰/۴۳۲	۵/۲۱	۱۷/۷۹	بعد پاسخ‌گویی
۲۵/۵	۲۹	۱۱	۴۰	-۰/۷۰۶	-۰/۰۱۱	۶/۴۰	۲۳/۲۴	احساس امنیت اقتصادی

آن با میزان اعتماد نهادی شهروندان همبستگی معنادار و مستقیمی دارد. به عبارت دقیق‌تر، هرگونه افزایش در سطح شفافیت سازمانی با ارتقاء اعتماد نهادی شهروندان همراه است. شفافیت سازمانی با ضریب همبستگی ۰/۴۲۲ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ دارای رابطه‌ای مثبت و معنادار با اعتماد نهادی است؛ به‌طوری‌که افزایش شفافیت در ارائه اطلاعات و عملکرد سازمان‌ها می‌تواند اعتماد شهروندان را به نهادها تقویت کند. در این میان، بعد پاسخ‌گویی با ضریب همبستگی ۰/۶۵۶ بیشترین و بعد پنهان کاری با ضریب ۰/۱۳۱ - کمترین میزان همبستگی را با اعتماد نهادی داشته است.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و وابسته (جدول ۷) نشان داد که:

الف) نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین دو متغیر احساس امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی نشان داد که بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به نتیجه همبستگی ($r=0/553$) و سطح معناداری ($Sig < 0/000$)، این فرضیه تأیید می‌شود؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که بین دو متغیر "اعتماد نهادی" و "احساس امنیت اقتصادی" رابطه مستقیم و نسبتاً قوی وجود دارد.

ب) نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین دو متغیر نشان داد که بین دو متغیر شفافیت سازمانی و ابعاد

جدول ۷: آزمون همبستگی متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر وابسته پژوهش

Table 7: Pearson Correlation Test between Research Variables

متغیرهای مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
شفافیت سازمانی	اعتماد نهادی	۰/۴۲۲	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
بعد مشارکت		۰/۴۴۵	۰/۰۰۰	
بعد اطلاعات بنیادی		۰/۴۷۴	۰/۰۰۰	
بعد پنهان‌کاری		- ۰/۱۳۱	۰/۰۲۱	
بعد پاسخ‌گویی		۰/۶۵۶	۰/۰۰۰	
احساس امنیت اقتصادی		۰/۵۵۳	۰/۰۰۰	

۴/۳ تحلیل رگرسیون چندمتغیره

در پژوهش حاضر به منظور تعیین اثرات نسبی متغیرهای مستقل بر اعتماد نهادی از تحلیل رگرسیونی چندمتغیره به روش گام به گام استفاده شد. ازجمله پیش فرض‌های اساسی در تحلیل رگرسیونی، خطی بودن رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته است که در تحقیق حاضر براساس جدول آنالیز واریانس، این موضوع محقق شده است. برای آزمون مستقل بودن خطاها از آزمون دوربین واتسون استفاده شد. میزان دوربین واتسون به دست آمده برای مدل نشان دهنده این است که باقی مانده‌ها، مستقل از هم می باشند. همچنین در مدل رگرسیونی شاخص‌های هم خطی هم بررسی شدند. براساس نتایج جدول ۸، شاخص‌های تولرانس و وی.ای.اف در حد قابل قبولی است؛ یعنی بین متغیرهای مستقل وارد شده در مدل رگرسیونی مشکل هم خطی وجود ندارد. با توجه به اینکه سطح معنی داری همه

متغیرهایی که وارد معادله شدند، کمتر از ۰/۰۵ است؛ لذا آزمون تی معنی دار می باشد؛ یعنی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته تأثیر معنی داری است. در تحقیق حاضر به منظور تبیین سازه اعتماد نهادی شهروندان شوشتر به عنوان متغیر وابسته متغیرهای مستقل تحقیق پاسخ گویی سازمانی، اطلاعات بنیادی، مشارکت، پنهان کاری به عنوان ابعاد شفافیت سازمانی و احساس امنیت اقتصادی وارد مدل شدند. نتایج تحلیل رگرسیونی به روش گام به گام نشان داد که ۵۴/۰ درصد تغییرات متغیر اعتماد نهادی را متغیرهای وارد شده در مدل، یعنی پاسخ گویی سازمانی، احساس امنیت اقتصادی، پنهان کاری و اطلاعات بنیادی تبیین می نمایند. مابقی متأثر از عوامل دیگری است که در این تحقیق مد نظر نبوده است. با مقایسه ضرایب بتا می توان گفت که متغیر پاسخ گویی سازمانی با ضرایب بتای ۴۹/۰ بیشترین تأثیر را بر اعتماد نهادی شهروندان شوشتر داشته است.

جدول ۸: آماره‌های تحلیل رگرسیون چندمتغیره اعتماد نهادی

Table 8: Multiple Regression Analysis Statistics for Institutional Trust

متغیر	ضرایب غیر استاندارد B	بتای استاندارد شده	T	Sig	آنالیز واریانس				ضریب همبستگی چندقانیه ۰/۷۴۱
					عامل تورم واریانس (vif)	ضریب تحمل	کمیت F	سطح معنی داری	
پاسخ گویی سازمانی	۱/۷۰	۰/۴۹۲	۱۰/۴۴۵	۰/۰۰۰	۱/۲۹۹	۰/۷۷۰			ضریب تبیین ۰/۵۴۹
احساس امنیت اقتصادی	۰/۹۹۵	۰/۳۵۶	۶/۷۵۸	۰/۰۰۰	۱/۶۲۲	۰/۶۱۷	۸۰/۳۳۹	۰/۰۰۰	ضریب تبیین اصلاح شده ۰/۵۴۲
پنهان کاری	۰/۹۲۶	۰/۱۴۴	۳/۱۵۴	۰/۰۰۲	۱/۲۱۶	۰/۸۲۲			اشتباه معیار برآورد ۱۲/۱۴۷
اطلاعات بنیادی	۰/۳۷۳	۰/۱۱۹	۲/۳۵۴	۰/۰۱۹	۱/۴۹۲	۰/۶۷۰			کمیت دوربین واتسون ۲/۰۶۴
متغیر خارج شده از مدل رگرسیونی اعتماد نهادی									
متغیرها		بتا		کمیت T		سطح معنی داری			
مشارکت		-۰/۰۴۳		-۰/۵۱۷		۰/۶۰۶			

۵ بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی تأثیر دو متغیر کلیدی شفافیت سازمانی و احساس امنیت اقتصادی بر اعتماد نهادی در میان شهروندان شهرستان شوشتر انجام شد. این تحقیق در بستری انجام گرفت که پیمایش‌های ملی، روند نگران‌کننده کاهش اعتماد به نهادهای عمومی در ایران را تأیید می‌کنند و همان‌گونه که در چارچوب نظری با اتکا به رویکرد نهادمحور و نظریه کیفیت حکومت تبیین شد، اعتماد نهادی در این دیدگاه‌ها بیش از آنکه به خصایص فردی یا خلق‌و‌خوی فرهنگی فروکاسته شود، به تجربه زیسته شهروندان از نحوه کارکرد نهادها، میزان شفافیت و پاسخ‌گویی آن‌ها و احساس امنیت و پیش‌بینی‌پذیری در حوزه‌های مختلف زندگی، به‌ویژه عرصه اقتصادی، وابسته است (روستائین و استول، ۲۰۰۸). بر اساس این، مدل نظری پژوهش حاضر فرض می‌کرد که شفافیت سازمانی و احساس امنیت اقتصادی به‌عنوان دو بُعد مهم از کیفیت نهادی، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و تداوم اعتماد نهادی ایفا می‌کنند.

یافته‌های توصیفی در گام نخست نشان داد که سطح اعتماد نهادی در میان شهروندان شوشتر پایین‌تر از حد متوسط است. این نتیجه با تصویری که در مقدمه و پیشینه تجربی از کاهش اعتماد به نهادهای رسمی در سطح ملی ارائه شد، همخوان است و نشان می‌دهد مسأله فرسایش اعتماد نهادی تنها به سطح کلان محدود نیست، بلکه در سطح محلی نیز قابل مشاهده است. در بخش استنباطی، هر دو فرضیه اصلی پژوهش تأیید شدند. نتایج نشان داد که میان احساس امنیت اقتصادی (r=۰/۵۵۳) و شفافیت سازمانی (r=۰/۴۲۲) با اعتماد نهادی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که این متغیرها در مجموع قادر به تبیین حدود ۵۴ درصد از تغییرات متغیر اعتماد نهادی هستند. این سهم نسبتاً بالا تأکید می‌کند که مطابق رویکردهای نهادمحور، بخش مهمی از اعتماد یا بی‌اعتمادی شهروندان را باید در

کیفیت تجربه آنان از نهادها جست‌وجو کرد؛ نه صرفاً در ویژگی‌های روان‌شناختی یا فرهنگی افراد.

تبیین این یافته‌ها در پرتو مبانی نظری پژوهش امکان‌پذیر است. رابطه قوی میان احساس امنیت اقتصادی و اعتماد نهادی، مؤید نظریه روستائین و استول (۲۰۰۸) است که نهادهای کارآمد را مولد امنیت و پیش‌بینی‌پذیری در زندگی شهروندان می‌دانند و نشان می‌دهند اعتماد نهادی در درجه نخست به ارزیابی شهروندان از «خروجی‌ها» و نتایج عینی عملکرد نهادها وابسته است. زمانی که شهروندان احساس کنند نهادها قادر به تأمین ثبات معیشتی، کاهش نااطمینانی‌های اقتصادی و ایجاد نوعی حاشیه امن در برابر مخاطرات اقتصادی هستند، آن‌ها را شایسته و خیرخواه تلقی کرده و بیشتر به آن‌ها اعتماد می‌کنند. یافته این پژوهش که احساس امنیت اقتصادی قوی‌ترین همبستگی را با اعتماد نهادی دارد، دقیقاً در این چارچوب قابل درک است و نشان می‌دهد در بافت مورد مطالعه، تجربه ناامنی یا امنیت معیشتی، مهم‌ترین مبنای قضاوت افراد درباره اعتمادپذیری نهادها است. این یافته، نتایج پژوهش‌های تجربی پیشین را نیز تقویت می‌کند؛ برای مثال، ایوانف (۲۰۲۳) نشان داد که ناامنی اقتصادی در اروپا گرایش به پوپولیسم را از طریق تضعیف اعتماد نهادی افزایش می‌دهد و یاری و هزارجریبی (۱۳۹۱) نیز در شهر کرمانشاه، احساس امنیت اقتصادی را قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده اعتماد اجتماعی یافتند. هم‌سویی نتیجه حاضر با این مطالعات، پیوند روشنی میان الگوی نظری مقاله و شواهد تجربی داخلی و خارجی برقرار می‌کند.

رابطه مثبت میان شفافیت سازمانی و اعتماد نهادی نیز با مبانی نظری و تجربی پژوهش همخوان است. همان‌گونه که براساس دیدگاه زتومکا (۱۹۹۸) در بخش نظری بیان شد، «شفافیت سازمان اجتماعی» یکی از شروط ساختاری شکل‌گیری فرهنگ اعتماد است؛ به این معنا که هرچه تصمیم‌ها، فرآیندها و نتایج عملکرد نهادها برای

شهروندان قابل مشاهده‌تر، قابل پی‌گیری‌تر و قابل ارزیابی‌تر باشد، امکان شکل‌گیری و تداوم اعتماد بیشتر خواهد بود. یافته این پژوهش که سطح بالاتر شفافیت ادراک‌شده با سطح بالاتر اعتماد نهادی همراه است، مصداق عینی همین استدلال نظری در یک زمینه محلی است. به طور مشخص، تأثیرگذاری بیشتر بُعد «پاسخ‌گویی» در تحلیل رگرسیون، نظریه کلاس اوفه (1999) را برجسته می‌سازد. اوفه اعتماد را تابعی از پایبندی نهادها به تعهدات هنجاری خود می‌داند و تأکید می‌کند نهادها زمانی اعتمادبرانگیز می‌شوند که نه تنها قواعد رسمی را رعایت کنند، بلکه در برابر پیامدهای تصمیمات خود نیز پاسخ‌گو باشند. پاسخ‌گویی، بُعد فعال تعهداتی چون «راست‌گویی» و «وفای به عهد» است و تضمین می‌کند که نهادها در قبال عملکرد خود مسئولیت‌پذیر هستند. برتری آماری این بُعد در مدل رگرسیونی، پیوندی روشن‌بین بحث نظری اوفه و داده‌های تجربی پژوهش حاضر برقرار می‌کند. این یافته تجربی که با نتایج گریملیخوئیس و مایر (2014) و امانوئل (2024) هم‌راستاست، نشان می‌دهد که برای شهروندان، صرفاً دسترسی به اطلاعات کافی نیست؛ بلکه اطمینان از پاسخ‌گو بودن مسئولان و امکان پی‌گیری و اصلاح خطاها نقشی حیاتی در اعتمادسازی دارد.

در یک جمع‌بندی نظری، می‌توان گفت دو متغیر اصلی پژوهش - احساس امنیت اقتصادی و شفافیت سازمانی - دو وجه مکمل از کیفیت نهادی را نمایندگی می‌کنند. احساس امنیت اقتصادی بیش از هر چیز به «کیفیت خروجی‌ها» و پیامدهای سیاست‌ها برای زندگی روزمره شهروندان مربوط است، درحالی‌که شفافیت و پاسخ‌گویی به «کیفیت فرآیندها» و عدالت رویه‌ای اشاره دارد. رویکردهای نهادمحور به اعتماد، ازجمله کار روئستاین و استول (2008)، بر این نکته تأکید می‌کنند که اعتماد نهادی زمانی شکل می‌گیرد و پایدار می‌ماند که شهروندان هم در سطح پیامدهای ملموس و هم در سطح تجربه فرآیندهای تصمیم‌گیری، احساس انصاف،

پیش‌بینی‌پذیری و قابل اتکا بودن نهادها را داشته باشند. نتایج این پژوهش، با تأیید هم‌زمان نقش هر دو بعد، از این دیدگاه حمایت می‌کند و نشان می‌دهد که کاهش اعتماد نهادی را در بافتی مانند شوشتر نمی‌توان صرفاً با ارجاع به عوامل فرهنگی یا ویژگی‌های فردی توضیح داد؛ بلکه باید آن را پیامد کیفیت تجربه شهروندان از نهادهای اقتصادی و اداری دانست.

این یافته‌ها دارای پیامدهای سیاستی روشنی هستند و داوطلبانه بودن اعتماد را به‌خوبی نشان می‌دهند. برای بازسازی اعتماد نهادی، سیاست‌گذاران در سطح محلی و ملی باید رویکردی دوگانه اتخاذ کنند. از یک سو، همان‌گونه که یافته‌های مربوط به احساس امنیت اقتصادی نشان می‌دهد، اجرای سیاست‌هایی که به ثبات اقتصادی و کاهش ناامنی معیشتی منجر شود، یک ضرورت است؛ این امر در سطح شهرستان می‌تواند به معنای طراحی برنامه‌های حمایت از اشتغال پایدار، تقویت کسب‌وکارهای خرد و خانگی، تسهیل دسترسی به وام‌های کوچک و کم‌بهره برای اقشار کم‌درآمد و شفاف‌سازی معیارهای توزیع منابع حمایتی و یارانه‌ها باشد تا شهروندان احساس کنند قواعد بازی اقتصادی قابل پیش‌بینی و عادلانه است. از سوی دیگر، نهادهای عمومی باید به‌طور جدی در مسیر افزایش شفافیت، به‌ویژه از طریق تقویت نظام‌های پاسخ‌گویی، گام بردارند. انتشار منظم و قابل فهم گزارش‌های عملکرد، اعلام عمومی شاخص‌های ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها، ایجاد سامانه‌های الکترونیکی ثبت و پی‌گیری شکایات و درخواست‌ها، برگزاری نشست‌های دوره‌ای پاسخ‌گویی مسئولان به شهروندان و رسانه‌های محلی و تدوین «منشور حقوق شهروندی در ارائه خدمات عمومی» ازجمله اقداماتی است که می‌تواند تجربه شهروندان را از شفافیت و پاسخ‌گویی بهبود بخشد. به‌طور خلاصه، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ترمیم شکاف اعتماد در شهرهایی مانند شوشتر، مستلزم ترکیب سیاست‌های حمایت از امنیت اقتصادی با

بازنگری و تأیید نهایی مقاله مشارکت داشته و نویسنده مسؤول مقاله است. دکتر علی عربی به‌عنوان استاد مشاور، در تدوین چارچوب نظری، ارائه مشاوره علمی و بازنگری مقاله مشارکت داشته است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

از تمامی افرادی که با تکمیل پرسش‌نامه پژوهش، در این مطالعه مشارکت کرده و در اجرای موفق آن همکاری داشتند، صمیمانه قدردانی می‌کنیم.

اصلاحات نهادی در جهت شفافیت و پاسخ‌گویی است؛ ترکیبی که مستقیماً از چارچوب نظری مقاله الهام می‌گیرد و آن را در سطح تجربی تأیید می‌کند.

منابع مالی

این مقاله، حمایت مالی نداشته است.

سهم نویسندگان

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد سعید رحیمی در گروه علوم اجتماعی، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز است. سعید رحیمی مسؤول طراحی پژوهش، گردآوری و تحلیل داده‌ها و نگارش اولیه مقاله بوده است. دکتر علی بوداکی به‌عنوان استاد راهنما، در طراحی پژوهش، نظارت علمی، تحلیل نتایج،

منابع

<https://www.par-sine.com/fa/tiny/news-381786>

خرمشاد، محمدباقر و سوری، فرزاد (۱۳۹۸). اعتماد نهادی، دانشگاه‌های دولتی و جامعه‌پذیری سیاسی در جمهوری اسلامی ایران. فصل-نامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۱(۲)، ۱-۳۰.

<https://doi.org/10.22035/isih.2019.3190.3473>

رحمانی، حجت؛ رجائیان، مرضیه؛ جعفری‌پویان، ابراهیم و یکانی‌نژاد، میرسعید (۱۴۰۱). بررسی ارتباط شفافیت سازمانی و تعهد سازمانی با نقش واسطه‌ای اعتماد سازمانی در میان کارکنان بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی تهران. بیمارستان، ۲۱(۲)، ۷۵-۶۰.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2008192.8.1401.21.2.6.0>

رئیزی، سید موسی (۱۴۰۱). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی و اعتماد نهادی بر توسعه اجتماعی

پیمایش نگرش و ارزش‌های ایرانیان (۱۴۰۲). تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

حیدری، آرمان (۱۳۹۳). بررسی تأثیر نحوه عملکرد سازمان‌های رسمی بر اعتماد نهادی شهروندان (مورد مطالعه: جوانان شهر یاسوج). جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۲(۱)، ۷۷-۱۰۶.

حیدری، آرمان؛ احمدی، سیروس و زارعی، معصومه (۱۳۹۷). رابطه سلامت اداری و نهادینگی سازمان با اعتماد نهادی. جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۵(۱۲)، ۲۴۷-۲۶۸.

<https://doi.org/10.22080/ssi.1970.2139>

خبرگزاری ایسنا (۱۳۸۸، ۲۳ اسفند). نماینده شوشتر و گتوند در گفت‌وگو با ایسنا: مهم‌ترین اقدام برای کاهش نرخ بیکاری، شکوفایی پتانسیل و استعدادهای هر منطقه است. برگرفته از: isna.ir/xgMhP

خبرگزاری پارسینه (۱۳۹۶، ۱ مهر) فقر در حاشیه شوشتر، برگرفته از:

قنبرپور، سارا و رهبر، عباسعلی (۱۳۹۹). نسبت شفافیت سیاسی و اعتماد سیاسی. فصل-نامه علوم خبری، ۹ (۳)، ۴۷-۷۸.

کاظمی، عباس و گودرزی، محسن (۱۴۰۱). فراز و فرود اعتماد در ایران طی نیم‌قرن اخیر: نگاهی به روندها، علل و پیامدها. مسائل اجتماعی ایران، ۱۳ (۱)، ۱۸۱-۲۰۸.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.2476693.3.1401.13.1.12.5>

ماهیدشتی، میثم؛ دانش، پروانه؛ فرجیان، مرتضی و اسماعیلی، وحید (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی عوامل مؤثر بر اعتماد نهادی زنان ایران و ترکیه با تأکید بر زنان جامعه ایران. جامعه، فرهنگ، رسانه، ۹ (۳۴)، ۱۵۷-۱۸۱.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.3855232.2.1399.9.34.6.0>

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۸). گزارش پایش سرمایه اجتماعی ایران. تهران: انتشارات مجلس شورای اسلامی.

مقتدایی، لایلا و امیری اسفرجانی، زهرا (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مدیریت افکار عمومی بر احساس امنیت اجتماعی شهروندان اصفهانی. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۶ (۲)، ۸۸-۶۳.

<https://doi.org/10.22108/ssoss.2017.1007.21.1005>

مهدی‌زاده، منصوره (۱۴۰۰). مطالعه‌ی تأثیر اعتماد به نهاد پزشکی بر میزان انطباق جامعه با توصیه‌های بهداشتی مرتبط با پاندمی کووید ۱۹. جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۱۷ (۱)، ۱۸۷-۲۱۵.

<https://doi.org/10.22080/ssi.2021.22038.1912>

وبسایت نوآوران (۱۴۰۳، ۶ دی). بررسی و تحلیل موج چهارم پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان آبان ۱۴۰۲. برگرفته از

با تأکید بر نقش میانجی مشارکت شهروندان. توسعه اجتماعی، ۱۷ (۱)، ۲۶۲-۲۴۵.

<https://doi.org/10.22055/qjsd.2022.20200>

زتومکا، پیوتر (۱۳۹۰). اعتماد: یک نظریه جامعه‌شناختی، مترجم: غلامرضا غفاری. تهران: نشر شیرازه.

سیدامامی، کاووس و منتظری مقدم، رضا (۱۳۹۱). نقش فرهنگ اعتماد و عملکرد نهادهای سیاسی در ایجاد اعتماد سیاسی: بررسی پیمایشی دانشجویان دانشگاه‌های تهران. پژوهش‌نامه علوم سیاسی، ۷ (۴)، ۲۱۶-۱۸۹.

شارع‌پور، محمود؛ فاضلی، محمد و اقراریان، الهه (۱۳۹۲). مطالعه بین‌کشوری اعتماد: جامعه‌محوری در مقابل نهادمحوری. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۳ (۴)، ۸۹-۶۰.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17351901.1391.13.4.3.2>

شمسی، فاطمه و آخوندی، محمدباقر (۱۴۰۳). تأثیر احساس امنیت بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر بیرجند. مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۱ (۴)، ۲۴۷-۲۷۲.

<https://doi.org/10.22067/so-cial.2024.87531.1498>

عبده زاده، سیروان و فتح الهی، سعید (۱۳۹۴). بازارچه‌های مرزی و احساس امنیت اقتصادی - اجتماعی روستائیان مرزنشین (مورد مطالعه: بازارچه‌ها و روستاهای مرزی شهرستان بانه). مطالعات امنیت اجتماعی، ۲ (۴۳)، ۶۶-۳۷.

قدرتی، حسین (۱۳۸۷). بررسی تعیین‌کننده‌های بین‌نسلی و درون‌نسلی اعتماد اجتماعی: مطالعه موردی شهرهای مشهد و سبزوار (پایان‌نامه دکترا، دانشگاه شیراز).

مسائل اجتماعی ایران (پژوهش‌های
راهبردی/امنیت و نظم/اجتماعی)، ۱(۴)، ۳۹-
۵۸.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23221453.1391.1.4.5.8>

Abdelzadeh, A., & Lundberg, E. (2024). The longitudinal link between institutional and community trust in a local context: Findings from a Swedish panel study. *Local Government Studies*, 1-21.

<https://doi.org/10.1080/03003930.2024.2399200>

Abdzadeh, S., & Fathollahi, S. (2015). Borderline markets: Villagers' socio-economic security feeling—A case study of borderline bazaars and villages of Baneh city. *Societal Security Studies*, 6(43), 37-66. [In Persian].

Algan, Y., & Cahuc, P. (2013). Trust and growth: New evidence. *The Economic Journal*, 123(573), 1102-1132.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.2290462>

Babbie, E. (2010). *The practice of social research* (12th ed.). Wadsworth Cengage Learning.

Bachman, R., & Inkpen, A. C. (2011). Understanding institutional-based trust building processes in inter-organizational relationships. *Organization Studies*, 32, 281-301.

<https://doi.org/10.1177/0170840610397477>

<https://noavaranonline.ir/?p=1823>

یاری، حامد و هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۱). بررسی رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در میان شهروندان (مطالعه موردی ساکنان شهر کرمانشاه). *پژوهش‌های راهبردی*

Cole, A., Baker, J. S., & Stivas, D. (2021). Trust, Transparency and Transnational Lessons from COVID-19. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(12), 607.

<https://doi.org/10.3390/jrfm14120607>

Cunha Filho, M. de C. (2022). Institutional foundations of trust: Sociolegal perspectives. *Revista Direito e Práxis*, 13(3), 1706-1735.

<https://doi.org/10.1590/2179-8966/2021/57080>

Dinesen, P. T., & Bekkers, R. H. F. P. (2017). The foundations of individuals' generalized social trust: a review. In P. Van Lange, B. Rockenbach, & T. Yamagishi (Eds.), *Trust in Social Dilemmas* (pp. 77-100). (Series in Human Cooperation; Vol. 2). Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/oso/9780190630782.003.0005>

Emami, K. S., & Montazeri Moghaddam, R. (2012). The role of interpersonal trust and performance of political institutions in establishing political trust: A survey of university students in Tehran. *Research Letter of*

- Political Science, 7(4), 189–216. [In Persian].
- Emmanuel, E. I. (2024). Organizational transparency and employee trust of financial institutions in Rivers State. *International Academic Journal of Business School Research*, 9(1), 1–14.
- Fuglsang, L., & Jagd, S. (2013). Making sense of institutional trust in organizations: Bridging institutional context and trust. *Organization*, 22, 23–39.
<https://doi.org/10.1177/1350508413496577>
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Free Press.
- Ghodrati, H. (2008). *An investigation of the intergenerational and intragenerational determinants of social trust: A case study of the cities of Mashhad and Sabzevar* (Doctoral dissertation, Shiraz University, Shiraz, Iran). [In Persian].
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.
- Godefroidt, A., Langer, A., & Meuleman, B. (2017). Developing political trust in a developing country: The impact of institutional and cultural factors on political trust in Ghana. *Democratization*, 24(6), 906–928.
<https://doi.org/10.1080/13510347.2016.1248416>
- Grimmelikhuijsen, S., & Meijer, A. (2014). Effects of transparency on the perceived trustworthiness of a government organization: Evidence from an online experiment. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 24, 137–157.
<https://doi.org/10.1093/jop-art/mus048>
- Habibov, N., Auchynnikava, A., Luo, R., & Fan, L. (2022). The importance of institutional trust in explaining life-satisfaction: Lessons from the 2008 global financial crisis. *Problems of Economic Transition*, 63(7–9), 401–443.
<https://doi.org/10.1080/10611991.2022.2147341>
- Heydari, A. (2014). An investigation of the effect of operations of formal organizations on institutional trust of citizens: A case study of youths of Yasouj. *Sociology of Social Institutions*, 2(5), 77–106. [In Persian].
- Heydari, A., Ahmadi, S., & Zarei, M. (2018). The relationship between administrative health and organizational institutionalization with institutional trust. *Sociology of Social Institutions*, 5(12), 247–268. [In Persian].
<https://doi.org/10.22080/ssi.1970.2139>
- Hood, C. (2006). Transparency in historical perspective. In C. Hood & D. Heald (Eds.), *Transparency: The key to better governance?* (Proceedings of the

- British Academy, Vol. 135, pp. 3–23). Oxford University Press.
- <https://doi.org/10.5871/bacad/9780197263839.003.0001>
- Iranian Students' News Agency (ISNA). (2010, March 14). Representative of Shushtar and Gotvand in an interview with ISNA: The most important measure to reduce the unemployment rate is to develop the potential and capacities of each region. Retrieved from <https://isna.ir/xgMhP> [In Persian].
- Iranian Survey of Attitudes and Values. (2023). Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Persian].
- Islamic Consultative Assembly Research Center. (2019). Report on monitoring social capital in Iran. Tehran: Islamic Consultative Assembly Publications. [In Persian].
- Ivanov, D. (2023). Economic insecurity, institutional trust and populist voting across Europe. *Comparative Economic Studies*, 65, 461–482.
- <https://doi.org/10.1057/s41294-023-00212-y>
- Kaasa, A., & Andriani, L. (2022). Determinants of institutional trust: the role of cultural context. *Journal of Institutional Economics*, 18(1), 45–65.
- doi:[10.1017/S1744137421000199](https://doi.org/10.1017/S1744137421000199)
- Kazemi, A., & Goodarzi, M. (2022). The ups and downs of trust in Iran during the last half century: A look at trends, causes, and consequences. *Social Problems of Iran*, 13(1), 181–208. [In Persian].
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24766933.1401.13.1.12.5>
- Khoramshad, M., & Souri, F. (2019). Institutional trust, public universities and political socialization in the Islamic Republic of Iran. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 11(2), 1–30. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22035/isih.2019.3190.3473>
- Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A cross-country investigation. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251–1288.
- <https://doi.org/10.1162/003355300555475>
- Knack, S., & Zak, P. J. (2003). Building trust: Public policy, interpersonal trust, and economic development. *Supreme Court Economic Review*, 10, 91–107.
- <https://doi.org/10.1086/scer.10.1147139>
- Kotzian, P. (2011). Conditional trust: The role of individual and system-level features for trust and confidence in institutions. *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft*, 5, 25–49.
- <https://doi.org/10.1007/s12286-011-0094-1>

- Kwon, O. Y. (2019). *Social trust and economic development: The case of South Korea*. Edward Elgar Publishing.
- <https://doi.org/10.4337/9781784719609.00011>
- Levi, M., & Stoker, L. (2000). Political trust and trustworthiness. *Annual Review of Political Science*, 3(1), 475-507.
- <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.3.1.475>
- Li, X., Sun, X., & Shao, Q. (2024). Trust in Acquaintances, Strangers and Institutions among Individuals of Different Socioeconomic Statuses during Public Health Emergencies: The Moderation of Family Structure and Policy Perception. *Behavioral Sciences*, 14(5), 404.
- <https://doi.org/10.3390/bs14050404>
- Mahdizadeh, M. (2021). Study of the effect of trust in medical institutions on the level of community compliance with health recommendations related to the COVID-19 pandemic. *Sociology of Social Institutions*, 8(17), 187-215. [In Persian].
- <https://doi.org/10.22080/ssi.2021.22038.1912>
- Mahidashti, M., Danesh, P., Farajian, M., & Esmaili, V. (2020). A comparative study of the factors affecting the institutional trust of Iranian and Turkish women emphasizing the women of Iranian society. *Society, Culture and Media*, 9(34), 157-181. [In Persian].
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.38552322.1399.9.34.6.0>
- Majeed, M. T., & Samreen, I. (2021). Social capital as a source of happiness: Evidence from a cross-country analysis. *International Journal of Social Economics*, 48(1), 159-179.
- <https://doi.org/10.1108/IJSE-10-2019-0602>
- McKinley, C. J., Olivier, E., & Ward, J. K. (2023). The influence of social media and institutional trust on vaccine hesitancy in France: Examining direct and mediating processes. *Vaccines*, 11(8), 1319.
- <https://doi.org/10.3390/vaccines11081319>
- Meijer, A. J. (2007). Publishing public performance results on the Internet: Do stakeholders use the Internet to hold Dutch public service organizations to account? *Government Information Quarterly*, 24(1), 165-185.
- <https://doi.org/10.1016/j.giq.2006.01.014>
- Moghtadaei, L. and Amiri Esfarjani, Z. (2017). Effect of managing public opinion on social security in Isfahan citizens. *Strategic Research on Social Problems*, 6(2), 63-88. [In Persian].
- <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.3221453.1396.6.2.6.0>

- Morrone, A., Tontoranelli, N., & Ranuzzi, G. (2009). How good is trust? Measuring trust and its role for the progress of societies (OECD Statistics Working Papers, No. 2009/03). OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/220633873086>
- Newton, K. (2004). Social trust: individual and cross-national approaches. *Portuguese Journal of Social Science*, 3(1), 15-35.
<https://doi.org/10.1386/pjss.3.1.15/0>
- Newton, K. (2013). Social and political trust. In *Handbook of social capital* (pp. 210-224). Routledge.
- Noavaran Website. (2024, December 27). Review and analysis of the fourth wave of the national survey of values and attitudes of Iranians, November 2023. Retrieved from <https://noavaranonline.ir/?p=1823> [In Persian].
- Offe, C. (1999). How can we trust our fellow citizens? In M. E. Warren (Ed.), *Democracy and trust* (pp. 42-87). Cambridge University Press.
- Parsine News Agency. (2017, September 23). Poverty in the outskirts of Shushtar. Retrieved from <https://www.parsine.com/fa/tiny/news-381786> [In Persian].
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nonetti, R. Y. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Raeisi, S. M. (2022). Investigating the impact of social capital and institutional trust on social development with an emphasis on the mediating role of citizen participation. *Quarterly Journal of Social Development* (Previously *Human Development*), 17(1), 245-262. [In Persian].
<https://doi.org/10.22055/qjsd.2022.20200>
- Rahbar, A., & Ghanbarpour, S. (2020). The relationship between political transparency and political trust. *News Science*, 9(3), 47-78. [In Persian].
- Rahmani, H., Rajaeian, M., Jaafari-pooyan, E., & Yekaninejad, M. (2022). The relationship between organizational transparency and commitment with the mediating role of organizational trust among staff of hospitals affiliated with Tehran University of Medical Sciences. *Hospital*, 21(2), 60-75. [In Persian].
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20081928.1401.21.2.6.0>
- Rawlins, B. (2008). Measuring the relationship between organizational transparency and trust. *Public Relations Journal*, 2(2), 1-21.

- Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The state and social capital: An institutional theory of generalized trust. *Comparative Politics*, 40(4), 441-459.
<https://doi.org/10.5129/001041508X12911362383354>
- Shamsi, F., & Akhondi, M. B. (2024). The effect of sense of security on social trust among citizens of Birjand. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 21(4), 247-272. [In Persian].
<https://doi.org/10.22067/social.2024.87531.1498>
- Sharepour, M., Fazeli, M. and Eghrarian, E. (2013). Explaining Trust in a Cross-National Comparative Perspective: Society-centered versus Institution-centered Approach. *Iranian Journal of Sociology*, 13(4), 60-89. [In Persian].
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.7351901.1391.13.4.3.2>
- Snel, E., El Farisi, B., Engbersen, G., & Krouwel, A. (2023). Institutional trust in times of corona. *Humanities and Social Science Research*, 6(3), 32-44.
<https://doi.org/10.30560/hssr.v6n3p32>
- Sønderskov, K. M. (2011a). Does generalized social trust lead to associational membership? Unravelling a bowl of well-tossed spaghetti. *European Sociological Review*, 27(4), 419-434.
<https://doi.org/10.1093/esr/jcq017>
- Sønderskov, K. M. (2011b). Environmental group membership and generalized social trust: Evidence from cross-national analyses. *Global Environmental Politics*, 11(1), 50-70.
DOI:10.1080/09644010701811673
- Sønderskov, K. M., & Dinesen, P. T. (2016). Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust. *Political Behavior*, 38(1), 179-202.
<https://doi.org/10.1007/s1109-015-9322-8>
- Spadaro, G., Gangl, K., Van Prooijen, J.-W., Van Lange, P. A. M., & Mosso, C. O. (2020). Enhancing feelings of security: How institutional trust promotes interpersonal trust. *PLOS ONE*, 15(9), e0237934.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237934>
- Sztompka, P. (1998). Trust, distrust and two paradoxes of democracy. *European Journal of Social Theory*, 1(1), 19-32.
<https://doi.org/10.1177/136843198001001003>
- Sztompka, P. (2011). *Trust: A sociological theory* (G. Ghaffari, Trans.). Tehran: Shirazeh Publications. [In Persian].
- Tolbert, C. J., & Mossberger, K. (2006). The effects of e-government on trust and confidence in government. *Public Administration Review*, 66(3),

- 354-369.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00594.x>
- Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Carter, N. T. (2014). Declines in trust in others and confidence in institutions among American adults and late adolescents, 1972-2012. *Psychological Science*, 25(10), 1914-1923.
<https://doi.org/10.1177/0956797614545133>
- Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*. Cambridge University Press.
Doi: [10.1017/CBO9780511614934](https://doi.org/10.1017/CBO9780511614934)
- Vrečar, B. (2025). Perspectives on trust: Toward a historical mapping of the concept and its dimensions. *Social Sciences*, 14(2), 1-26.
<https://doi.org/10.3390/socsci14020077>
- Warren, M. E. (1999). *Democracy and trust*. Cambridge University Press.
- <https://doi.org/10.1007/s11615-000-0093-3>
- Yamagishi, T., & Yamagishi, M. (1994). Trust and commitment in the United States and Japan. *Motivation and emotion*, 18(2), 129-166.
<https://doi.org/10.1007/BF02249397>
- Yari, H., & Hezar Jaribi, J. (2012). A study of the relationship between feeling of security and social trust among citizens of Kermanshah city. *Strategic Research on Social Problems*, 1(4), 39-58. [In Persian].
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23221453.1391.1.4.5.8>
- You, J. S. (2005, August). A study of social trust in South Korea; with comparative perspectives, in *100th Annual Meeting of the American Sociological Association*, Philadelphia (pp 1-30).